

Tuntud tundmatu Helmi Kurrik¹

Marleen Nõmmela

Sissejuhatus

1938. aastal ilmus Tartus mahukas käsiraamat *Eesti rahvarõivad*, mis on aastakümnete jooksul seisnud kindlalt oma ala tunnustatud teoste ridades. Seda teatakse ikka kui Kurriku-raamatut, uurimust, mille toimetaja ja koostaja oli etnograaf Helmi Kurrik (1883–1960). Eesti rahvateaduse ja Eesti Rahva Muuseumi ajalugu puudutavates käsitlustes on teda sageli küll mainitud, kuid huvitaval kombel ei ole temast siiani ühtegi eraldiseisvat käsitlust ilmunud.² Kui mitte arvestada kolleeg Eerik Laiu ajaleheartiklit aastast 1943, mis oli pühendatud Helmi Kurriku 60 aasta juubelile ning annab ülevaate tema laiahaardelisest erialasest ja ühiskondlikust tegevusest.³ Helmit teatakse kui rahvarõivaste tundjat, kuid sageli ei midagi enam. Sestap tundus ta salapärane ja kauge, kuid samas ERMi ajaloo ja eesti rahvakultuuri mitmete valdkondade uurimise seisukohalt vaadatuna siiski märkimisväärselt tähtis. Miks siis on tema kohta nii vähe kirjutatud? Samal ajal, kui arhiiviallikes kõlavad tema kaasaegsete tuntud etnograafide Gustav Ränga ja Ferdinand Linnuse selged hääled, on võimalik lugeda nende välitööpäevikuid ja Ränga puhul lausa kaheköitelist mälestusteraamatut, ei ole Helmi Kurrik oma isiku ja tegemiste kohta just palju järeltulevatele põlvedele maha jätnud. Veelgi enam – nii Linnusest kui

[1] Käesolev artikkel on valminud Eesti Teadusfondi grandid nr 7795 raames.

[2] Nimetatud käsitlustes viidatakse sageli ainult sellele, et Helmi Kurrik oli üks Ilmari Mannineni õpilastest ja tema koostatud on artikli alguses nimetatud käsiraamat. Vt nt Talve 1992; Viires 1993; Rebas 1995; Vunder 1996; *Eesti rahvakultuur* 1998.

[3] Vt Laid, Eerik 1943. Helmi Kurrik 60-aastane. – *Postimees* nr 6, 9. jaan 1943, lk 3. *Postimees* avaldas paar päeva hiljem ka lühiülevaate Helmi Kurriku austamise aktusest tema 60. sünnipäeva puhul Raadil (Mag. Helmi Kurriku austamise aktus tema 60. sünnipäeva puhul. 1943).

eriti Rängast on aastakümnete jooksul kirjutatud mitmeid artikleid ning kiidetud nende tööd distsipliini ajaloo üldkäsitlustes. Kuhu on jäetud Kurrik?⁴

Võtan siinses artiklis ülesande skitseerida Helmi Kurriku elu ja tegevus, tuua „tuntud tundmatu“ taas „päevavalgele“. Selleks olen kasutanud peamiselt muuseumi arhiivis asuvaid tööaruandeid ja muid dokumente, korjamisraamatuid ja fotosid jm. Kõigepealt räägin Helmi elukäigust enne ERMi tööle tulemist (st kuni 1928). Seejärel annan ülevaate ja analüüsin tema karjääri muuseumis, tema kirjutatud teaduslikke artikleid ja magistritööd „Veri söögimajanduses“ (1939). Helmi Kurriku tööelust moodustasid tähtsa osa (nii tema enda kui ka muuseumi jaoks) veel kaks ala, mida lähemalt käsitlen. Ta oli pikka aega ERMi välismaale läinud näituste koostaja ja tutvustaja ning osales 1930ndate teisel poolel aktiivselt rahvarõivaste nn elustamises. Lõpetuseks peatun lühidalt ka Helmi elul paguluses, kuhu ta suundus koos paljude teiste saatusekaaslastega 1944. aastal.

Sissejuhatus lõpetuseks tuleks rääkida ka ühest isiklikust kogemusest, mis andis omakorda tõe käsitletav teema ette võtta. Olles 2007. aastal Saksamaal eestlaste elulugusid kogumas, sattusin intervjuerima Helmi Kurriku vennatütart Nonna Michelit (sünd 1919), kes oma tädi üsna hästi mäletas ja temast mõndagi rääkida oskas. Saadud andmeid olen järgnevalt mitmel pool kasutanud. Kuna tol korral oli peatähelepanu aga Nonnal endal, jäi sellel teemal vestlemine katkendlikuks ja poolikuks. Viimast olen telefoni ja kirja teel juba jätkanud, kuid loodan veelgi süvendada. Täna siinkohal Nonnat oma tädi meenutamast ja tema kohta fotode jm materjalide kasutamist lubamast.

Helmi Kurriku elukäik kuni ERMi tööle asumiseni

Helmi Kurrik sündis 9. jaanuaril 1883. aastal (vana kalendri järgi 28. detsembril 1882) Tartus koolikirjaniku ja pedagoogi, rahvusliku ärkamisaja tegelase Juhan Kurriku (1849–1922) ning tema naise Wilhelmine Margareta Elisabet Kurriku (sünd Wieleberg) teise lapsena. Peres oli juba poeg Voldemar (1878–1925)⁵, Helmist hiljem sündisid Aleksander (1884–1948), Johannes (1887–1954), Elly (1889–1981) ja Konstantin (1891–1980). (*1000 tartlast läbi aegade*. 2003: 196). Helmi ristiti Tartu Maarja koguduses.

Andmed Helmi haridustee kohta on vasturääkivad. 1900. aastal lõpetas Helmi enda sõnul M. von Mülleri tütarlaste keskkooli ja sai kodukooliõpetaja kutse. Samas väidetakse väljaantud tunnistuses,⁶ et Helmil oli kodune kasvatus ja ta oli kutse saamiseks lihtsalt katsed teinud. Nii öeldakse nimetatud tunnistuses, et Helmi tegi

[4] Siinkohal tuleb nentida, et Helmi Kurrik on tagaplaanile jäänud ja unustusse vajunud just koduses Eestis. Paguluses hinnati tema väärtust etnograafina väga kõrgelt. Nii ilmusid tema järgmiste juubelite puhul artiklid ajalehes *Eesti Teataja* (Stockholm) (17. jaan 1953) ja ajakirjas *Triinu* (Kanada) (nr 20, 1958). Täna Helmi vennapoega Andres Kurrikut viidete eest.

[5] Raamatus *1000 tartlast läbi aegade* toodud surma-aastat 1924 ei kinnita teised allikad (Eesti biograafiline andmebaas ISIK, korp! Fraternitas Estica album *Esticum* jt).

[6] 22. märtsil 1902 välja antud tunnistus arhiivisäilikus „Helmi Kurriku teenistuskiri“ (ERM A f 1, s 540).

Foto 1. Helmi Kurrik 1915. aastal.

ERM Fk 2784:1

Peterburi õpiringkonna komitee ees katsed prantsuse (hea) ja saksa (väga hea) keeles ning andis kaks näidistundi („Des auxiliaires“ ja „Das Passiv“) ning sai sellega õiguse neid keeli õpetada. Järgmised kümme aastat töötas ta kodukooliõpetajana Venemaal, Soomes ja Prantsusmaal. Sellest huvitavast perioodist Helmi nooruses ei ole kahjuks rohkem midagi teada. 1911. aastal saabus Helmi tagasi kodumaale ning õpetas 1914. aastani Valga kaubanduskoolis prantsuse ja saksa keelt. Esimese maailmasõja ajal asus ta tööle halastajaõena Tartu Punase Risti haiglasse ning oli seal ka Eesti Vabadussõja ajal kuni 1920. aastani.

Sõja lõppedes sai Helmi tööle Tartu observatooriumi, mis allus Põllutöö Peavalitsusele, seda tänu oma vanemale vennale Voldemarile, kes oli seal meteoroloogina ametis (N. Micheli suulised teated). Tema ametiks sai „arvutaja“, nagu Helmi ise seda nimetab (isiklikus teatelehes⁷). 16. mail 1924 anti põllumajanduse-meteoroloogia võrk üle Tartu ülikoolile, seega sai Helmist ülikooli kantseleiametnik. 8. aprillil 1927 nimetati ta Meteoroloogia-observatooriumi vanemaks kantseleiametnikuks, kuid juba vähem kui aasta pärast, 15. jaanuaril 1928 vabastati ta ametist omal soovil. Kuid sellega oleme jõudnud natuke ajast ette.

[7] 21. märtsil 1931 Helmi enda täidetud „E. R. Muuseumi ametnikkude ja teenijate isiklik teateleht“, mis sisaldab andmeid töötaja eelmistest töökohtadest, keelteoskusest, seltskondlikust tegevusest, perekonnaseisust jne (ERM A f 1, s 540).

Nimelt astus Helmi 1924. aasta augustis Tartu linna õhtugümnaasiumi „sotsiaalharu“ kursusele, mille lõpetas järgmise aasta juunis. Sellega sai ta õiguse astuda ilma eksamiteta ülikooli,⁸ olles siis juba 42-aastane. Imekspandav on soov edasi õppida ning just täiesti võõrast ala. Helmi asus studeerima etnograafiat, Eesti ja Põhjamaade ajalugu ja romaani filoloogiat ning arheoloogiat. Helmi õppejõududena ülikoolis võib nimetada Soome ajaloolast professor Arno Rafael Cederbergi, ajaloolast professor Hendrik Seppa, soome keele lektorit Aino Suitsu, ajaloolast professor Peeter Treiberi, folkloristikaprofessorit Walter Andersoni, raamatukogundusteadlast Friedrich Puksovi ning rahvateaduse alal kindlasti Ilmari Mannineni ja Ferdinand Leinbocki (alates 1935 Linnus). Matrikli järgi õppis ta juurde veel itaalia, rootsi, soome ja hispaania keelt. Põhirõhk läks õppimisel siiski etnograafiale ja prantsuse keelele. 1935. aasta juuniks olid tal ained läbitud, ainult magistritöö verest söögi-majanduses oli veel valmis kirjutamata.⁹

Õppetegevuse käigus näitas Helmi üles suurt huvi rahvateaduse vastu. See distsipliin oli institutsionaliseerunud Tartu Ülikoolis alles 1924. aastal, kui etnograafia dotsendina alustas tegevust samal ajal ERMi direktoriks olnud soomlane Ilmari Manninen. Agara tudengina jäi ta Manninenile silma ning 1927. aastal tegi too Helmile ettepaneku tulla tööle muuseumisse.¹⁰ Seetõttu lahkuski ta järgmise aasta alguses töölt Tartu Ülikooli juures omal soovil ning asus ERMi, kus töötas kokku üle 15 aasta.¹¹ Samal ajal kestsid õpingud ülikoolis edasi. Helmi vennatütar Nonna Michel, kes elas Helmiga tol ajal (ERMis töötamise alguses) ühes toas, kiitis tädid edasipüüdlikust ja rääkis, et „päeval käis ta muuseumis ja siis ta öösel õppis“ (kuni kella kaheni), olles innuga asja juures. Helmi alustas oma karjääri Eesti Rahva Muuseumis riideasjade magasineerija ja korraldajana. Juba 1928. aasta mais nimetati ta muuseumi rahvateadusliku osakonna juhataja noorema abi kohusetäitjaks.

Helmi Kurrik muuseumiametniku ja välitöölisena

Helmi Kurrik asus ERMi etnograafilisse osakonda tööle ajal, mil üks suur samm oli hiljuti just astunud. 1927. aasta mais oli avatud põhjalik eesti rahvakultuuri püsinäitus Raadi mõisahoones. Ometi oli üks oluliseks peetud osa ekspositsioonilt veel puudu – muuseumiseinte vahel palju poleemikat tekitanud lükand- ehk „siiberkapp“ alles ootas tegemist ja korrastamist.¹² Sellega loodeti kaasaegselt eksponeeri-

[8] Siin võib tõmmata paralleele Gustav Rängaga, kes samuti läbis õhtugümnaasiumi, et jõuda Tartu ülikooli õppima. Vt Nõmmela 2007: 10.

[9] Vt EAA.2100.1.6348.

[10] Taoline praktika oli tol korral tavaline. Tänu Manninenile olid muuseumisse tööle saanud ka Ferdinand Linnus ja Gustav Ränk. Esimene eesti etnograafide põlvkond oligi ju alles Mannineni käe all ülikoolis välja kasvamas ning loomuliku protsessina pakuti silmapaistvamatele tudengitele ka töökohta arenevas ja erialaseid teadmisi vajavas muuseumis.

[11] Helmi huvi muuseumi vastu oli avaldunud juba varem. 1923. aasta aprillis soovis ta astuda muuseumi liikmeks (Koosolek 15. aprill 1923).

[12] Lükandkapile hakati muuseumis mõtlema juba 1926. aastal seoses püsinäituse ettevalmistamisega. Kapi valmimist lükkasid edasi selle kõrge hind ja sellest tingitud odavaima pakkuja otsimine. Tellimine edastati Tartu Tööstuskoolile alles 1929. aasta alguses. (Vt eri-

da suuri rahvatekstiili kogusid. Ülesanne täita lükandkapi riulid (kokku ligi 250 m² pinda) pitside ja muude väiksemate tekstiilidega jäi Helmi õlule. Süstemaatilise tööga, mille käigus õppis ta põhjalikult tundma muuseumi tekstiilikogusid, sai ta hästi hakkama. 1930. aastal muuseumisse jõudnud kappi paigutati vööd ja paelad, telgedel ja varrastel kootud vööd, tikandid ja pitsid, kokku u 2500 eset.¹³

Helmi teisteks põhilisteks töödeks muuseumis olid tekstiilikogu korrashoid (konserveerimine, parandamine, magasinierimine), aastaraamatu referaatide tõlkimine ja artiklite korrektuuri lugemine, vahetuskirjanduse ja käsiraamatukogu korrashoid ning nagu kõik etnograafid tutvustas ka Helmi vajadusel muuseumi näitusi nii kohalikele kui ka välismaalt tulnud külalistele. Helmi ise on oma aastaaruandes (1929/30) öelnud: „ERM-st lahkudes usaldas Dr. Manninen mu kätte muuseumi tekstiilosakonna, käsiraamatukogu ja kirjavahetuse asutustega, millega ERM on väljaannete vahetuses“ (Tegevuse aruanne 1929/1930). 1930ndate alguses hoolitses ta korrespondentide võrgu kirjavahetuse eest ja juhendas üliõpilastest murdekorjajaid.¹⁴

Selline tööde mitmekesisus oli tol ajal ERMis tavapärane, kuna ametnikke lihtsalt nappis. Nii polnud harvad juhused, kus puhkuse ajal tuli ka kolleegide kohustusi täita ning isiklike uurimuste valmimine lükkus aina edasi ja vähendas seega muuseumi etnograafide produktiivsust (st tegelikku akadeemilist võimekust) oma erialal. Tuleb meeles pidada, et Helmi tööleasumisel olid muuseumi etnograafilises osakonnas ainult Ilmari Manninen ja Gustav Ränk. 1929. aasta oktoobrist tuli muuseumisse tagasi ka Ferdinand Leinbock,¹⁵ kuid selleks ajaks oli jällegi Manninen lahkunud.¹⁶ Asudes viimase kohale, pidi Leinbock juhtima paralleelselt oma osakonnaga tervet asutust.¹⁷ 1930ndate teisest poolest võeti tööle abitööjõudu, kes

nevaid protokolle ERM A f 1, s 11, s 31, s 521). Nende aastate jooksul oli kapi valmistamine pidevalt päevakorral, nii et Helmile antud töö tekstiilikogud sellel eesmärgil korrastada oli kindlasti ettenägelik ja vajalik juba 1928. aastast, kui ta muuseumi tööle asus.

[13] Vt Tegevusaruanne 1929/30, kus muuhulgas kirjutatakse: „[Kapp] sisaldab 80 serviti liikuvat siibrit üle 200 ruut mtr. väljapanekupinnaga [---] See [kapp] on oma ehituselt üks moodsamaid ja suuruselt üks esimesi kogu Euroopa muuseumimööblite alal, mis võimaldab Muuseumi rikkalikkude rahvaomaste mustrikogude kasutamist koolide ja kodukäsitöö harastajate poolt hästi suuremal määral kui seni.“ Vt ka Tegevusaruanne 1930/1931.

[14] Muuseumi töötajad pidid igal aastal kirjutama aruande oma tegevusest muuseumis aasta jooksul. Huvitav on siinkohal tuua välja võrdlus Helmi Kurriku ja Gustav Ränga aruannete vahel. Kui Helmi on nendes suhteliselt lakooniline ja raporteeriv, siis Ränk läheb sageli isiklikumaks, leides aruannetes tihti näiteks võimaluse kurta, et erinevaid ülesandeid on liiga palju, mistõttu ei saa piisavalt pühenduda teadusele. Kuigi tegemist on väheste allikatega, mis puudutavad Helmi arusaamist oma tööst ja tegevusest, ei saa siin üldistada, et ta oligi väga sõnaaher vms. Vastupidiseks näiteks on Helmi aruanded toimunud välisnäitustest, vt alapeatükki “Helmi Kurrik välisnäituste korraldajana”.

[15] Ferdinand Leinbock oli aastatel 1927–1929 Tartu ülikooli stipendiaat ja sellest tingituna muuseumitööst eemal. Vt Viires 1969: 378.

[16] Ilmari Manninen lahkus Eestist 1929. aastal, kuna sai töökoha Helsingis Soome Rahvusmuuseumi etnograafia osakonna juhatajana.

[17] 1929. aastal kuulusid ERMi alla Raadil asunud etnograafiline osakond ja kunstiosakond ning 1924. aastal Aia (praegu Vanemuise) tänavale ostetud hoones asunud Arhiivraamatukogu, Eesti Rahvaluule Arhiiv ja Eesti Kultuurilooline Arhiiv. Etnograafilise osakonnaga sarnane (peamiselt rahapuudusest tingitud) töötajate vähesus vaevab ka neid allasutusi.

vanemate töötajate koormust mõnevõrra vähendasid. Mõned nendest jäidki hiljem muuseumisse tööle (Hilja Sild, Ella Koern).

Muuseumiametnikuna tegeles Helmi ka etnograafilise bibliograafia koostamisega ning oli vajadusel lektor. Näiteks rääkis ta 1936. aasta 9. aprillil algkooli võimlemisõpetajate päeval osavõtjatele rahvarõivastest, augustis aga samast asjast kutse- ja täienduskooli õpetajate täienduskursusel jm.¹⁸ Samuti abistas Helmi professionaalina teisi väiksemaid muuseume. Nii kutsuti teda appi Narva Linnamuuseumi etnograafiliste kogude väljapanekuid korraldama (1937). 1936 sai Helmist Tartu Draamateatri Seltsi Teatrikunsti Stuudio Eesti rahvusrõivastuse ja tüpologia õpetaja (Teatrikunsti stuudio kolm uut õppejõudu. 1936).

Nagu teisedki etnograafid 1920.–30ndatel koostas ka Helmi Kurrik muuseumis töötamise ajal mitmeid küsimuskavasid ja -lehti. 1933. aastal ilmus „Veri söögimajanduses“ (rahvateaduslik küsimuskava VIII), 1936. aastal „Rõivaist ja nende valmistamisest“ (küsimusleht nr 14) ning 1938. aastal „Söögid ja joogid. Köögi- ja sööginõud“ (küsimusleht nr 21). Esimene neist oli otseselt seotud tema magistritöö teemaga, hilisemad mitte nii silmapaistvalt, kuid olid ometi seotud Helmi põhiliste uurimisaladega (rahvatekstiiil ja söögikultuur). Ühelt poolt oli ta kompetentne nendel teemadel küsimusi välja mõtlema, tundes juba teemat ja muuseumisse jõudnud materjale. Teisalt võib eeldada, et nii Helmi kui muuseum tervikuna pidasid vajalikuks nendel teemadel lisamaterjali rahva seast saada, et täiendada teadmisi traditsioonilisest materiaalsest kultuurist. Tolleaegsetele etnograafidele oli küsimustike laialisaatmine rahva hulka üks peamine meetod, kuidas teada saada nähtuste geograafilist levikut, mida peeti oluliseks oma uurimistulemustes esitleda.

Küsimustike laialisaatmise kõrval oli tollastel etnograafidel tavaks igal suvel välitöödel käia, et ise kohapeal materjali koguda. Ka Helmi ei erinenud siin teistest kolleegidest. Tema välitööpraktika analüüsimiseks on allikaid üsna napilt: korjamisraamatud, fotod, inventariraamatud ja esemed ning tema lühikesed raportid aastaaruannetes. Ühtegi välitööpäevikut ei ole Helmi kirjutanud või muuseumisse andnud (puuduvad andmed, et ta oleks üldse päevikut kirjutanud). Samuti puuduvad etnograafilised kirjeldused, mis annaksid päevikute kõrval olulist infot analüüsimaks uurija etnograafilist praktikat (tema mõtete ja tunnete ning arusaamade kohta oma tööst jm). Ometi saab (osaliselt ka fantaasiat lendu lastes) olemasolevatest allikatest mõndagi Helmi Kurriku kui uurija kohta välja lugeda.

Helmi esimene välitöö toimus 1928. aasta suvel Viljandimaale, kust ta kogus 23 eset, nende seas mänguvasju, tekstiili ja käsitöövahendeid (A 354, k/r 559). Järgmise aasta juunis oli ta Setumaal, kust kogus 66 eset (A 356, k/r 559). Aastaaruandes on ta kirjutanud, et pööras oma reisil tähelepanu tekstiilide tehnilisele küljele ning kogus seega tehniliselt huvitavaid tekstiile (nt pühaserätid, erinevad kangaproovid, pitsid, suurrätik jm). 1929. aastal oli Helmi ERMis tööd alustanud just lükandkapi väljapanekute korraldamisega, mistõttu võib nimetatud välitöö ja muuseumitöö vahel näha otsest seost (arvatavasti leidis Helmi tekstiilikogudes lünki). Kahe aasta jooksul tegi Helmi kuus fotot (või lasi teha) (ERM Fk 593).

1931. aastal külastas Helmi Lihula, Hanila, Karuse, Varbla, Tõstamaa, Häädemeeste ja Tartu-Maarja kihelkonda, saades 44 eset ja kümme fotot (nendest neli ko-

[18] Vt Tegevusaruanne 1936/1937.

halikelt) (A 368, k/r 609, ERM Fk 623). Helmi energia on väljaläinud taaskord tekstiilide leidmisele (kogutud esemete seas on nii sukki, kindaid, seelikuriide proove kui ka heegelnõel ja vardaid jpm). Lihulast Alakülalt kogutud umbes 100 aasta vanuse õlarätiku osa kohta on korjamisraamatus järgmine märge: „Õlarätikul on olnud äärtel varrastatud pits ja narmad. Õlarätina on teda kandnud veel kinkija vanaema. Nüüd oli ta katki lõigatud laudlinaks, lehma ja rottide näritud. Pilu nimed pole enam meeles.“ (K/r 609: 5) Kogutud riideproovi kohta saab teada, et see on „linnast ostetud lapsepõlle järgi kevadel kodus omavärvitud niidist kootud“ (A 368: 14). Tõstamaa kandist saadud lina kohta on Helmi korjamisraamatusse kirjutanud: „... oma kedratud linasest riidest varrastatud lina või padjakate. Tegija elukutseline kuduja.“ (K/r 609: 27) Huvitava märkuse leiame Häädemeestelt Metsa külast Madise talust saadud laudlina kohta: „... võrk on sõlmitud takusest niidist, tegija ei ole linnas õppinud käsitööd. Koob ka kalavõrku.“ (K/r 609: 30) Viimase kolme näite puhul tõstatas Helmi siinkirjutaja jaoks küsimuse, kuidas suhtus ta linna ja maa mõjusse käsitööle. Kas linnast ostetud põlle järgi, kuid ise tehtud omavärvitud niidist riideproov ei tekitanud rahvakultuuri uurijale paradoksi? Kas linnas käsitööd õppinud või mitteõppinud inimese käest kogutud eseme väärtus muutus sellest koguja jaoks? Helmi artiklite järgi, mis tulevad arutlusele allpool, võiks arvata, et kui tegija ei ole linnas õppinud, siis on tema tehtud asi rahvakultuuri ja -kunsti seisukohalt väärtuslikum. Ometi võis käsitöeline olla elukutseline tegija (vt näidet kogutud lina kohta).

Allikate valguses tundub, et Helmi ei pidanud vajalikuks muuseumi esemekogude täiendamiseks ilmtingimata väljale (st kuskile nn maale) minna. Etnograafiliselt väärtuslikku leidis ta ka linnakeskkonnast. Nii kogus ta 22. veebruaril 1932 Tartust kelleltki Juuli Brauerilt esemeid (paar sukapaelu, paar kindaid, kaks teki osa, paar sukki, piirits, lapse tanu, vahepits, salliproov, kangaproov, kaks niksi¹⁹). Muuhulgas saab teada, et Juuli Brauer tegi villaseid salle ja rätte alati puust varrastega, sukki kudus aga ostetud raudvarrastega (k/r 609: 44). Sama aasta teisel poolel on Helmi samalt naiselt saanud veel sirbi, tasku ja riideproovi ning esemeid ka teistelt Tartu inimestelt. Huvitava leiuna tuleb lisada hobusetekk, mis saadi Helmi Kurriku kaudu muuseumisse Tallinnast turult. 1933. aasta märtsis, kui Helmi viibis seoses Lätis avatava eesti rahvakultuuri näitusega Riias, sai ta sealsetelt kolleegidelt (pr Mērija Grīnberga²⁰ ja Riia Kunsttööstuskooli direktor Arvīds Dzērvītis) 15 vöötsa (sh kõlavöö otsad) ja ühe rätiku ning käteräti otsad (C 22).

1932. aasta augustis käis Helmi Karksi ja Halliste kihelkonnas (ja mujalgi), kus pööras tähelepanu kõladele ja kõlavööde tegemise tehnikale. Sellest reisist on mälestusi ka Nonna Michelil, kes 13-aastase tüdrukuna oli Helmiga kaasas käinud. Nonna meenutas, et nad käisid „vanade vanade emakeste“ juures, kes „tööd enam ei teinud, aga nad oskasid rääkida“. Helmi oli uurinud, kuidas „vööd tehti ... lasi nendel vanadel inimestel näidata. Ta muidugi kirjutas ülesse, võib-olla joonistas isegi mingisuguseid ...“. (N. Micheli suulised teated) Helmi tegi 21 fotot ja kogus 44 eset (A 377, k/r 609, ERM Fk 631), mille hulgas on mitmeid kõlasid (kaks tervet

[19] Niks on 10–15 cm pikkune puust (harvem luust) pulk käe kaitseks peamiselt linase lõnga kerimisel (*Eesti rahvakultuuri leksikon*. 2007: 179).

[20] ERMi inventariraamatus nimekuju Grünbergs.

Foto 2. 82-aastane Reet Evest kiprab pearätikut. Karksi-Nuia. 1932.

Foto: Helmi Kurrik. ERM Fk 631:2

komplekti) ja kõlavõid. Veel on Helmi kogunud kindakirjaproove ja muud tekstiilide juurde kuuluvat. Samal aastal avaldas Helmi muuseumi aastaraamatus artikli „Kõlavöö Eestis“. Seega on arusaadav, miks ta just sellele teemale välitöödel rõhku pani. Ometi tekib küsimus, kas Helmi sai oma välitööde tulemusi artiklis kasutada, kuna aega analüüsimiseks oleks justkui liiga vähe olnud.

1933. aasta 16.–30. juunil käis Helmi Vastseliina (küllastas mh vanadekodu, kust kogus esemeid) ja Rõuge kihelkonnas. Ta on selle reisi eesmärgiks nimetanud naiste käsitööde uurimist. Erilise esemena toob Helmi esile pallapooliku: „Väärtuslikuks akvisitsiooniks osutus lahtine pallapoolik, valge linane, mis omal ajal kantud seelikuna, see on unikum ERM-i kogudes“ (Tegevuse aruanne 1933/1934). Helmi kogus 14 eset ja tegi 19 fotot (A 391, k/r 609, ERM Fk 678). Pallapooli kõrval väärrib äramärkimist veel üks põll, mille kohta on kirjutatud: „Korjaja soovil on tegija pilutanud veel teise rea, temale tuntud pilukirjadega.“ (A 391: 13) Näide väljendab siinkirjutaja arvates hästi seda, kui võrd hoolikalt Helmi oma tegevusse suhtus ja kui oluliseks pidas (osalevat)²¹ vaatlust uurimismeetodina (nii sai ta käsitöetehnikad enda jaoks selgeks, et neid siis tulevastele lugejatele piisavalt lihtsalt ja selgelt kirjeldada).

1934. aastal käis Helmi Kurrik kahel korral (märtsis ja septembris) Suure-Jaani kihelkonnas Enge asunduses, kus küllastas Reet Kurrikut, endist tuntud kudu-

[21] Välitööpäevikute ja etnograafiliste kirjelduste puudumisel ei saa kindlalt väita, kas ta ka osales, st tegi ise.

Foto 3. Darja Sorokina, jutustaja, kolme tütrepoja ja muu külanoorusega. Rajaküla 1938.

Foto: Helmi Kurrik. ERM Fk 822:47

miskursuste korraldajat. Helmi sai temalt 13 eset (peamiselt tekstiile) ning albumi 80 heegelpitsi prooviga (A 399, A 400, k/r 609). Viimase kohta on korjamisraamatusse kirjutatud: „mitme eeskirja järele, enamasti saksa moelehtedest“ (k/r 609: 141)). 1934/35. aasta aruandes on Helmi tema kohta kirjutatud: „Pr. Kurrik korraldas 20 aastat vahetpidamata, 1895–1915 a-ni, omas Enge mõisas kangakudumise kursusi. Muuseumile ta kinkis nüüd kursuste arhiivi, see on kolm albumit²² kursustel kootud kangaproovide ja -kirjadega, milledest tähelepandav osa käsitab eesti rahvapärast kirja ja ornamenti.“ (Tegevuse aruanne 1934/1935; albumite arhiivitähised on EA V 2, 3, 4).

1935. ja 1937. aastal tegeles Helmi lähemalt ajaloolase ja vanavarakoguja Aleksander Põrga (1873–1933) pärandiga, täpsemalt öeldes tutvus ta Põrga etnograafiliste kogudega ja tegi hiljem valiku, mida ERMi üle anda. Helmi ettevalmistava töö tulemusena kuulub Põrga kogu (u 2700 eset) 1937. aastast ERMile. Sama aasta juunist on teada ka huvitav nn välitöö Karjasse Saaremaal, kus Helmi külastas IX maa-naiste suvepäevi ja tegi 25 fotot (ERM Fk 788) seal osalejatest, kes olid peamiselt rahvariites.

[22] Siin on vastuolu korjamisraamatuga, kus Helmi kirjutab ainult ühest albumist. ERMi etnograafilise arhiivi varia osas (EA V) on aga ikkagi kokku kolm albumit tekstiiliproove.

1938. aasta augustis-septembris oli Helmi Tartu-Maarja, Kodavere ja Torma kihelkonnas, kust sai 16 eset ja tegi 63 fotot (A 461, k/r 630, ERM Fk 822). Ta kogus peamiselt tekstiili (liniku otsi, laudlina, poolkindad, käterätiku jne), aga ka vaha-küünla, luti, palveketi, värtna. Rootsi Riigiarhiivis Balti Arhiivi Helmi Kurriku personaalarhiivis on muuhulgas säilik pealkirjaga „Peipsivenelaste juures suvel 1938“, millega artikli autoril ei ole olnud veel juhuslik tutvuda.²³ Teadmine tekitab aga huvi, kas tegemist on äkki Helmi ainukese välitööpäevikuga. Või jutustava etnograafilise ülevaatega kohapeal nähtust? See on seda huvitavam, et isiklike mälestusi oma elust toimunust (kasvõi professionaalsel tasandil) ei ole Helmil peale välisnäituste kureerimisega seotud aruannete säilinud.

Järgmisel aastal käis Helmi kahel korral (9.–11. aprillil ja 1.–2. juulil) Petseris, nii kloostri kui ka selle ümbruskonnas. Ta kogus 11 eset ja tegi kokku 24 fotot (A 472, k/r 630, ERM Fk 841, 845), sh 20 fotot II Vene Laulupäevast Petseris 1.–2. juulil 1939. Petseri linnast tõi Helmi kaasa muuhulgas kolm savipotti, millest kahe kohta on märgitud „külapottsepa tehtud vanaaegne pott“ (k/r 630: 25, 26). Kogutud pottseparatta toomise õigustuseks on märge selle üldisest levikust ja tähtsusest sealsetele inimestele: „vanasti olevat selles külas [Mõlnikovo(?)] iga mees olnud pottsepaks ja talve jooksul valmistanud potte müügi jaoks. Neid põletati haril. suitsutare ahjus.“ (K/r 630: 28)

Helmi viimane teadaolev välitöödeseeria toimus 1943. aasta juunis Rapla kihelkonda ning juulis Viljandi kihelkonda ja Setumaale (A 523, k/r 630, ERM Fk 1233). Kui inventariraamatus on nimetatud kogu all kirjas 15 eset ning nende saamise kohta andmed puuduvad (öeldud lihtsalt, et 1943. aastal ERMi üksikesemetena vastu võetud), siis korjamisraamatus on A 523 all kaheksa eset ja üks foto (anti fotokoguse üle) ning kuupäevadeks märgitud 21. juuni (Rapla khk) ning 25., 26. ja 30. juuli (Viljandi khk). Rapla kihelkonnast on kogutud suurrätt, särgikrae, vaiba proov ja mustrilapp, Viljandi kihelkonnast aga tanu, vaibatükk, puusapõlle osa ja piles(?).

Üldiselt võib öelda, et Helmi oli esemete otsimisel üsna leidlik, kasutades selleks igasuviste välitööde kõrval ka aega, kui viibis Tartus või Tallinnas. Samamoodi leidis ta esemeid turult, vanadekodust (Vastseliina 1933) ja kohaliku algkooli muuseumist (Uue-Parkuse algkool 1932). Vaevalt et ta käis Tartus inimesi ukse taga tülitamas, arvatavasti oli tegemist tuttavatega. Kogutud esemetest kuulub enamik tekstiili hulka, mis on ka mõistetav, sest Helmi oli ju sel ajal ERMi ainukene ekspert sellel alal. Huvitav on ainult, et Helmi ei kirjutanud oma teemal ja oma välitööde tulemusena ühtegi etnograafilist kirjeldust.²⁴ Tekib küsimus, mida Helmi välitöödelt otsis ja sai. Kas eesmärk oli täiendada muuseumi eseme- ja fotokogu? Samas on teada, et tema kogumistöö oli otseselt seotud uurimisteemadega (vähemalt nendel aastatel, kui ta kogus näiteks kõlasid ja kirjutas nendest). On teada ka, et ta palus nende käsitsemise tehnikat endale seletada. Esemete väljanägemist ja tegemise tehnikaid

[23] Vt Katrin Meeritsa 2006. aastal rahvusvahelisel välisbalti arhiivide konverentsil peetud ettekannet „Balti Arhiivi tekkelu, tegevus ja olukord tänapäeval“. www.kirmus.ee/baltic_archives_abroad_2006/kogumik/Meerits.htm, viimane külastus 24.11.2008.

[24] ERMi poolt välja saadetud välitööliste (olgu siis oma töötajate või stipendiaatide-tudente) tavaline praktika 1920. ja 1930. aastatel oli kirjutada välitööd kogutud informatsiooni põhjal etnograafilise kirjeldus, milles püüti (sageli küsimuskava järgi) võimalikult täpselt ja tollastest meetoditest lähtuvalt kirjeldada vaatluse all olnud objekte või nähtusi.

Foto 4. Eesti Rahva Muuseumi pere jaanuaris 1944. I rida vasakult: Helmi Kurrik (rahvateaduste osakonna juhataja), prof Gustav Ränk (direktor), Helmi Üprus, Helmut Hagar ja Ilma Lattik. II rida vasakult: Linda Pedaste, Eduard Laugaste, Aino Voolmaa, Virve Sion, Helga Lilleorg ja Veera Fuchs. III rida vasakult: Ida Kaldmaa, Karin Linnus, Hilja Sild, Marga Sepp ja Cara Vilberg.

ERM Fk 2140:64

on Helmi sageli kirjeldanud korjamisraamatutes. Võib spekuloida, et Helmi jättis etnograafilise kirjelduse koostamise etapi oma etnograafilises praktikas vahele, et ta ei tundnud vajadust selle järele (ja võib-olla temalt ka otseselt ei nõutud), vaid kirjutas oma mõtted ja kogutud teadmised otse artiklitesse.

1939. aasta augustist siirdus aasta varem doktorikraadi kaitsnud Gustav Ränk Tartu ülikooli etnograafiaprofessori kohale. Tema koha muuseumi etnograafilise osakonna vanema assistendina sai endale Helmi Kurrik (Tegevuse aruanne 1939/1940), kes juba aasta pärast, 1. novembril 1940 nimetati etnograafilise osakonna juhatajaks. Ta juhatas oma osakonna tööd 1944. aastani, kuni Eestist põgenemiseni. Tema alluvuses töötasid (vähemalt 1941. aastal) teaduslikud töötajad Ella Koern ja Hilja Sild, konservaator Eerik Pöld, tehnilised töötajad Ida Kaldmaa, Helmut Hagar, Ilmar Talve, Aleksandra Madisson ja Linda Pedaste (REM-i Etnograafilise osakonna tööjaotus 1941).

Helmi Kurriku teaduslikud tööd

1920. ja 1930. aastatel leidsid Eesti etnograafid erialaseid avaldamisvõimalusi peamiselt ERMi aastaraamatus, mida hakati välja andma 1925. aastal. Teisiti ei olnud ka Helmi Kurrikuga, kellel ilmus nimetatud sarjas kokku seitse artiklit. Üldiselt iseloomustas tollaegset etnograafilist praktikat keskendumine traditsioonilise materiaalse kultuuri ajaloolise kujunemise küsimustele, millele prooviti vastuseid leida kasutades tüpoloogilist, kartograafilist ja ajaloolis-geograafilist meetodit.

Helmi Kurriku kõige esimene teaduslik artikkel ilmus 1928. aastal muuseumi aastaraamatus ja käsitles **näärirkroone**. Nende lakke riputatavate ilustustega oli Helmi hakanud tegelema juba enne ERMi tööletulekut. Muuseumi kirjavahetusest selgub, et ta oli aidanud 1927. aastal ühe näärirkrooni restaureerida: „Tänu avaldades Teile Vormsi näärirkrooni restaureerimise eest saadab E.R.Muuseum seega Teile 1 eks. “Eesti rahvariiete ajaloo” ning selle juures kuuluvast Albumist.” (Kiri Helmi Kurrikule 3. dets 1927). Nonna Michel nentis, et Helmi tegi igal aastal ka oma kodus näärirkrooni ja riputas selle söögilaua kohale. Helmi analüüsis artiklis näärirkrooni „levimist, tekkimist ja tähendust“ (Kurrik 1928: 57), kasutades seega tüüpilist tollaegset lähenemist materiaalsele kultuurile, kus püüti selgitada nähtuse tüpoloogiat ja levimist ning ka valmistamise tehnikat. Artikkel põhineb koolide vastustele küsimuslehele ja muuseumi esemekogule (nii ERM kui Tallinna Eesti Muuseum). Taustaks kasutab Kurrik teiste autorite nii Eestit kui lähipiirkondi puudutavaid vastavaid tekste. Kuna allikatest tulenevalt ei osatud näärirkrooni tekkimise ja tähenduse kohta Eestis piisavalt selgeid vastuseid anda, tekkis Helmil küsimus, kas eestlased on need kaunistused „ainult ehtesajadena väljastpoolt laenanud, või on nad ka meie rahval olnud usundi ja paganaaegsete kommetega ühendatud“ (samas: 75). Ometi leiab ta rahvaluuleainese kasutamise järel, et esimese viljapea ja õlgede tuppatoomise jm kombad kinnitavad, et näärirkroon oli sügavalt seotud rahva usundiga.

1931. aastal ilmus muuseumi aastaraamatus põhjaliku uurimistöö tulemusena artikkel „**Eesti pitsid**“. Võib arvata, et artikkel valmis käsikäes lükandkapi ettevalmistamisega. Tutvudes kõigi ERMis asuvate pitsidega ja korrastades neid, võis Helmi tunda kindlust ka sellel teemal teaduses sõna võtta. Artiklis arutab autor pitsi erinevate tüüpide ja leviku üle, toob konkreetseid näiteid muuseumi kogudest (selles artiklis ongi allikateks esemed). Artikkel on illustreeritud lugematute fotode ja nelja levikukaardiga. Helmi Kurrik seob üksikud rahvatekstiili osad üldise rahvarõivakontseptsiooniga, nentides, et pits on rõiva orgaaniline osa ning sestap olnud seotud ka rahvarõiva „üldise kadumisega“ ja „degenererumisega“. Näide artiklist:

Lõuna-Eestis [---] tõusis võistleja rahvapärasele käsitööle odava ja mittekestva tülltanu näol ja poeriidest tanul tüllpitsi näol. Olgugi et tüllpitsi kiri on õmmeldud masintüllile käsitsi, ei ole see ei rahvapärane töö ega kiri, ta osteti linnast, kus teda valmistasid kutselised tikkijad võõraste mustrite järgi. Tüllpitsitanu on Lõuna-Eestis igatahes rahvariide viimane avaldus enne ta täielikku kadu. (Kurrik 1931: 118)

Tekstiilide ja nende osade ilu või mitteilu kohta ta arvamust ei avalda. Pigem nendib Helmi, mis mustreid kasutati ja eriti seda, kuidas asju tehti. Pitse käsitlevas artiklis kirjutab ta näiteks järgnevalt:

Rahvariie oli elujõuline seni kui selle kandja igat ta osa ise loova jõuga valmistas; ta hävines, kui hakati teda koostama ostetud, väärtuseta linnakaubaga. Kahjuks kustusid ja ununesid väheste eranditega ka kõik selle valmistamisega seotud tehnilised võimed ja oskused. Pitsi kudumine hakkas kaduma ühes rahvariide kadumisega, s.o. läinud sajandi viimastel aastakümnetel. Kus aga rahvariie säilis, muutus pitsi tehnika [---]. Hoolimata linnakultuuri halvavast mõjust kodukäsitööl, leidub mandrilgi veel siin ja seal vanakesi, kes meie ajani ei ole unustanud pulkadega pitsi kudumist [---]. Meie teame, millal vana pitsikudumise tehnika meil kadus. [---] Kuid millal ja kust see oskus meile tuli, samuti meie vanema pitsi arenemislugu jäävad tuleviku selgitada. (Kurrik 1931: 118–119)

Artikkel „**Kõlavöö Eestis**“ (1932) on ülesehituselt ja teemaarenduselt üsna sarnane Helmi eelmistele artiklitele. Ta kasutab pikalt Leinbocki kirjeldust kõladega vöö kudumisest, öeldes, et see on ainuke üksikasjalik kirjeldus üldse. Samas nentis Nonna Michel, et Helmi õppis vöö kudumist just oma informantidelt: „Kuidas vööd tehti ... lasi nendel vanadel inimestel näidata. Ta muidugi kirjutas ülesse, võib-olla joonistas isegi mingisuguseid...“. Tekib küsimus, miks ta siis enda kogutud teadmisi artiklis otseselt ei kasutanud.

Ka kõlavööde käsitluses toob Helmi sisse rahvariide kadumise ja/või degenererumise mõtte:

Meie vanimad etnograafilised vööd ja poogad sõbadel ühes ajalooliste ja eelajalooliste maaleidudega tõestavad, et kõladega kudumise oskus meie maal on ulatunud hämarasse minevikku ja alles hilisemal ajal kas oma arenemisel järsult lõppenud rahvariide kadumisega (Hall., Karksi), või labastunud, degenererunud (Muhu poogad). Näited kaugest minevikust seisavad tehniliselt kõrgemal tasemel kui nüüdisaja oskused (ohjad). (Kurrik 1932: 114–115)

Helmi lõpetab artikli lausega, millega ta ühendab taaskord üksikteema üldiselt rahvakultuuriga: „Kõladega kudumine osutub seega kauapüsinud jäänuseks rahva muistsest käsitööoskusest.“ (Samas: 124)

Järgmine lühike tekstiilialane artikkel Helmi Kurrikult ilmus 1934. aastal ja käsitles muuseumi tekstiiltehnilisi haruldusi (Kurrik 1934a). 1937. aastal ilmus Helmil artikkel villastest meestevöödest taaskord aastaraamatus. Seega jätkas Helmi vööde temaatikaga ning rõhutab jälle käsitletava teema kaugesse minevikku kuulumist:

[---] võrkvöö [kõige levinum meestevöö ERMi kogude põhjal] kudumise tehnika on ammu ununenud. Kõik selle kohta käivad andmed on kaunis ebamäärased või koguni ekslikud. [---] nendest [toodud lühiteadetest, mis märkisid kudumisviisi] üksi ei piisa vana tehnika ja kudumistriistade rekonstrueerimiseks. [---] Õnneks leidub ERM-i kogudes „teoksil võrgeline vöö kudumise pulkade peal“ (joon. 2). See on tunnistuseks meie esivanemate osavusest ja oskusest kõige lihtsamate, igaihele kättesaadavate abinõudega luua kunstipäraseid tarbeasju.“ (Kurrik 1937: 121–123)

Ühelt poolt näitab see katkend, et uurijal oli raskusi oma eesmärkide täitmisega, st vöö kudumise tehnika kohta selguse saamisel. Teiselt poolt viitab toodud lõik

Helmi arusaamisele rahvakultuurist ja rahvuslikust uhkusest – eestlane oskas minevikus lihtsast ja käepärasest osavalt „kunstipäras“ luua.

Oma artiklis ei piirdu kirjutaja ainult Eesti kontekstiga, vaid annab nähtusele avarama tausta ehk selgitab, missugused võõd on olnud kasutusel Soomes, Rootsis ning üldiselt laiemalt Euroopas, mis on samuti kooskõlas kasutatud meetodikaga.

Materjalid meie naabermaade, niisamuti meie oma mineviku kohta on liiga vähesed, et mingisugust oletust teha võrkvõõ tekkimise ja vanuse kohta meie maal. Peale selle, alles rootsi, soome ja läti esemetega põhjalik tutvumine tõstaks esile erinevusi ja sugulusjooni meie ja nende võõde vahel. Teame ainult, et võrkvõõ oli meil laialt levinud üle kogu maa ja erilmet võtnud selle eri osades. Tarvituselt ta kadus umb. 50–70 a. eest ja tehnika ununes enne kui rahvarõivad suutsid degenereeruda ja lõpuks kaduda. (Kurrik 1937: 145)

Tekstiilide kõrval tegeles Helmi Kurrik veel teise uurijate poolt põhjalikult läbiuurimata teemaga – eestlaste söögimajandusega. 1929. aastal ilmus muuseumi aastaraamatus artikkel „Kama“, mis läheneb teemale taaskord tüpoloogilist ja geograafilist meetodit kasutades. 1934. aastal avaldas ta samas kohas artikli vorstidest, mida ta arendas edasi magistritööks „Veri söögimajanduses“. 1939. aastal kaitstud töö eest sai Helmi hindeks „4“. Töö tegemine oli võtnud aastaid. Järgnevalt toon veidi esile tema tööle tehtud kriitikat ja näitan selle töö kohta eesti etnograafias. Töö retsensendid olid Helmi kolleegid Gustav Ränk ja Ferdinand Linnus, mis näitab, kui piiratud oli tollane etnograafia oma tööjõu poolest. Nii Ränk kui Linnus kiidavad Helmit valitud teema uudsuse ja põhjaliku käsitlemise eest. Ränk lisab: „Seejuures pole autor oma ülesannet piirand ainult kirjeldamise ja süstematiseerimisega, vaid on terminoloogia ja kommete võrdlemise najal püüdnud tungida kultuur-ajalooliselt sügavamale küsimuste ja probleemide tuumani. [...] Sisulises osas on niisiis autori töö täit tunnustust vääriv.“ (EAA.2100.2.1810, l 55) Mõlemad retsensendid kritiseerivad magistritöö järgmisi punkte: teemast liiga sage kõrvalekaldumine, liigne pühendumine vorstide teemale (kuna kaitsja oli varem aastaraamatus avaldanud juba sel teemal pikema lühiuurimuse), viimistlematus jm. Tundes Helmit juba aastaid kohusetundliku kolleegina, pehmendab Linnus järgnevalt tehtud kriitikat: „Tundes autori tööviisi tavalist korralikkust ja täpsust ning tema head tsiteerimistehnika kooli veel prof. A. R. Cedebergi aegadest, pean tulema arvamisele, et käesoleva töö koostamisel autor on olnud kas tugevasti ületöötanud või äärmises ajapuuduses esitamistähtaja läheduse tõttu.“ (EAA.2100.2.1810, l 58) Siinkohal on Linnusel õigus – 1930ndate lõpus võttis Helmil suure tööenergia rahvariiete raamatu koostamine, seejuures oli ta pidevalt haige.

Kokkuvõttes Helmi teaduslikest artiklitest rääkides jääb silma autori suhteline tagasihoidlikkus oma käsitlustes, ta on muuseumiesemetes väga kinni ning jääb pigem kirjeldavale tasandile. Ühelt poolt oli see seotud tollase teoreetilise taustaga, teiselt poolt aga tingitud kasutatud allikate omapärasest – muuseumis olidki sageli ainult mõned uuritava teema tüüpi kuuluvad esemed, mistõttu laiemaid analüüse ei suudetud teha. Küll aga väljendab Helmi tihti arvamust (rahva)kultuuri „degenerereerumise“ kohta ja rõhutab samuti, et tema uuritud üksiknähtus kuulub ilmselgelt ja vastuvaidlematult rahvarõivaste üldisesse kontseptsiooni. Nn degenerereerumisega seoses tunneb Helmi kohustust rõhutada, mis kuulub ja mis ei kuulu rahvakultuuri, ning rõhutab „muistset“, „rahvapäras“ ja „esivanemate osavust“.

Teadusartiklite kõrval võttis Helmi Kurrik sõna ka üksikutel konverentsidel osaledes. Esimene taoline kogemus jäi tal küll kaudseks, kuna muuseum ei leidnud raha teda Belgiasse saata. Nii kandsid 1930. aastal Antverpenis teisel rahvakunsti kongressil tema ettekande „Näärikroon“ ette korraldajad (Kaks ettekannet... 1930). Seitse aastat hiljem osales Helmi Pariisis rahvateaduste kongressil. Tema ettekanne käsitles rahvarõivaid, nende kandmist ja elustamist („demonstreerides hulk piltte meie rahvarõivastest“) (Ettekandeid... 1937). Pariisi kongressile järgnes kohe konverents „Rahvarõivad ja ehted“ Lüübekis (samas). Pariisi konverents oli seotud üldise rahvarõivaste „elustamise“ temaatikaga Euroopas. Helmi on ajakirjanduse vahendusel avaldanud ka konverentsil vastuvõetud resolutsiooni, kus on kirjas: „Vanu rahvarõivaid tuleb elustada, neid kandes pühadel ja pidulikel juhtudel. Rõhutati eriti ka rahvateaduse muuseumide õpetlikku osa rahvarõiva kandmise teostamisel.“ (Euroopa astub ... 1937) Artiklis edaspidi käsitletavat teemat kinnitavad, et Helmi oli Eestis 1930ndate teisel poolel rahvarõivaste „elustamisega“ tihedalt seotud.

1930.–1940. aastate vahetusel oli Helmil plaanis välja anda populaarteaduslikke monograafiaid (arvatavasti Mannineni 1920ndatel ilmunud monograafiate eeskujul²⁵) eesti sukkadest, vaipadest, linukatest ja ta alustaski selleks uurimistööd. Seegaste aegade saabudes jäid need aga ilmumata.

Helmi Kurrik ERMi välisnäituste korraldajana

Oluline peatükk Helmi Kurriku tööelust ERMis oli erinevate rahvakultuurialaste välisnäituste korraldamine ja nendest osavõtmine. Taolisi näitusi võib nimetada olulisteks omakultuuri tutvustamise võimalusteks 1920. ja 1930. aastate Euroopas, seda eriti Eesti-sarnaste väikeriikide puhul. Näitusi ja Helmi osa nendes aitavad järgnevalt analüüsida Helmi kirjutatud aruanded muuseumile. Tegemist on äärmiselt emotsionaalsete kirjatöödega, mis aitavad avada nii Helmi isikut kui ka erialast suhtumist oma töösse.

29. juunist kuni 6. oktoobrini 1929 toimus rahvusvaheline rahvakunstinäitus Brüsselis. Eestipoolseks korraldajaks määrati üle aasta ERMis töötanud Helmi. Näituse ülespanemisest ja avamisest on Helmi kirjutanud pika aruande.

[---] *Kui kuuldi kust ma tulen, öeldi, et Eesti osakond on juba valmis ja teenija juhatas mind sinna. Kahes ilusas saalis olid tõepoolest meie asjad seintel. Esimene mulje oli: küll on nad kirjud, küll on nad ilusad! Küll on see valgustus ideaalne! Kuid lähemal vaatlemisel selgus, et see kirju kogu osalt küll esteetiliselt hästi mõjus, seal aga sõna tõsisel mõttes etnograafiliselt kõik läbisegi paisatud oli. Kuna osa tähtsamaid asju, nagu Saaremaa tanud, Muhu sukad, Setumaa linikuotsad jne. olid välja jäetud. „Une salade“, nagu belglased pärast ise tunnistasid. Riietamata olid muidugi ka manekeenid. [---] Viimati olid aga kõik äärmiselt vastutulelikud, anti mulle täieline voli toimetada oma äranägemise järele ja abiks lubati nii palju tööjõudu kui tarvis. Ei julgenud ma ütelda, et väikeste eranditega peaaegu kõik seinad ümberkorralda-*

[25] 1925. aastal ilmumist alustanud ja paljukõitelisena planeeritud populaarteaduslike etnograafiliste monograafiate sari oli soiku jäänud juba pärast teise raamatu ilmumist 1927. aastal (I Kannud, II Kindad).

misele tulid. Katsusin esialgu ise ülevaadet saada, puuduivad esemed magasinist ülesse tuua, eraldada, mis manekeenidele riietamiseks tarvis läks. Tänu direktori lahkusele, kes mulle lubas ametlikku tööaega pikendada ja peale kella 5 näituse ruumides viibida, mis igale vöõrale kõvasti keelatud, sain ma esimese nädala lõpuks raskema tööga valmis. Jätsin puudutamata belglaste ilusa mõf[t]e jagada seinapinda meie kirjude Harjumaa vaipadega eri osadesse. Päril uuesti korraldasin pikk-seina sukkade, Setu linikuotste gruppedega. Saaremaa tanudest ja taskutest, Muhu põlledest jne. moodustasin isegrupesid, samal põhimõttel nagu meil muuseumis. [---] Mulgi tanud (mõnede arust lastemähkmed) olid suurte lappidena üles riputatud ja pidin neid ümberkorraldama. Põhjalikult muudetud said ka Põhja-Eesti kõnded. [---] Laitmatult olid belglased ülesseadnud meie vööd, ainuke esemete grupp, mis muutmata jäi. [---] Kasutada antud manekeenid ei olnud aga muud kui tollilistest keppidest kokku löödud alusel seisvad ristid. Suure kannatusega katsusin neile kepile anda naise kuju, mis suutis kanda rasket rahvariidet. Kõige pealt tuli neile tislari abil tublisti kõrgust juure lisada, traadi ja paberiga sai neist ikkagi asja. [---] Meie muuseumi tutvustamiseks laotati maksuta laiali mag. Leinbocki kirjutatud: „Le Musée National d’Estonie“.²⁶ [---] Brüsseli näitus kestis 29. juunist kuni 6. oktoobrini ja pidi rahuldama teadusemehe, ühtlasi meeldima laiemale hulgate, eriti turistidele, selle tõttu rõhutati seal peamiselt väljapanekute esteetilist külge. [---] Astusin väljajannete vahetusse selle muuseumiga [Brüsseli kuninglik Kunsti- ja Ajaloomuuseum] ja etnograafia osakonna juhataja soovitusel järgmiste muuseumite ja teaduslike asutustega [---] Huvitav on ära tähendada, et kõik asutused, kellele meie vahetusse astudes, saatsime oma 4-da aastaraamatu, paluvad neile saata tervet seeriat, s.o. esimesest peale, selle vastu suurt huvi tundes. (Aruanne. Exposition Internationale des Arts Populaires)

Aruande juures on rahvusvahelise näituse ekspositsioonisaalide kaart, millelt võib välja lugeda, et Eesti rahvakunsti näitusele oli antud kaks saali suurustega 36,2 ja 30 ruutmeetrit. Kirjeldus manekeenide halvast olukorrast näitab, et mujal Euroopas ei olnud näitustehnoloogia veel nii kaugele arenenud kui Eestis. Sama probleem esines ka 1935. aastal Pariisis näitust üles pannes. Samuti tuleb rõhutada, et Helmi Kurrikul välisnäituste kuraatorina oli suur roll ka muuseumi kommunikatsiooni arendamisel kolleegidega välismaal, luues aastaraamatute vahetussidemeid teiste muuseumidega.

Brüsselist läks näitus edasi Berliini, kus see avati 4. jaanuaril 1930. Eelmise aasta suvel oli Deutsche Kunstgesellschaft alustanud ERMiga läbirääkimisi näituse korraldamiseks Berliinis. Detsembri keskel saabusid esemed Brüsselist Berliini, kuid „pühade eel ei olnud mõtet näitust awada, kuna see oleks siis mattunud üldisse jõulupalawikku“ (Eesti rahvakunst Berliinis. 1930). Helmi Kurrik on järjekordse näituse ülespanemise probleemidest kirjutanud järgmist:

Väljapanekute korraldamiseks anti aga ainult 2 ½ päeva. Vastandiks lähedaile ruumidele Brüsselis määrati rahvakunstile seekord kitsas lavaesine poodiumil, mille laius lava äärest kuni eesriideni umb. 10 sammu, kuna avarasse saali paigutati meie maalinguid ja skulptuure. Ruumide jaotus ja ajakasinus siiski ei kohutanud allakirjutanut. Berliini tuntuimad arvestajad (Donalsh, Kuhn, Specht) nimetasid vastav. ajalehtedes rahvakunstinäitust eesti näituse keskkohaks ja selle kõige meeldivamaks ja huvitavamaks osaks. (Kurrik 1932a: 16)

[26] Arvatavasti on tegemist F. Leinbocki 1929. aastal avaldatud ERMi tutvustava trükisega *Musée National Estonien. Eesti Rahva Muuseum* (Tartu: Postimees).

Eesti ajakirjanduses lisati (arvatavasti Helmi enda kommentaar): „Väljapanekutest on Berliinis rohkem aru saadud kui Brüsselis, kus mitmed mulgi tanusid lapsemähkmeteks pidasid“ (Eesti rahvakunst Berliinis. 1930). Näitus oli avatud ainult 15. jaanuarini. Seejärel läks sama näitus edasi Kölni, kus see oli avatud 15.–31. märtsini.

12. septembrist kuni 2. oktoobrini 1930 oli ERM esindatud Teisel Põhja Näitusmessil Vilniuses (Vilnos) rahvakunsti osakonnas. „Rahvakunsti osakonnas oli Eesti ainus välisriik, kuna Poolast peale muu olid väga hästi esindatud 4 kirde-vojevodst-vot.“ (Kurrik 1932a: 16)

Wälja pandud oli meilt umbes 500 asja (tekstiile ja õllekannusid) kahes saalis hea walgustuse ja seinapinnaga. Mannekeene oli riietatud 9. Esemeid selgitasid akwarellid, etiketid ja kaardid. Üldse oli osawõtt näitusest suurem kui seda senistel eesti rahvakunsti wälisnäitustel kunagi nähtud. Näitusmessile on müüdnud 2 nädala jooksul 100.000 piletit. Ei ole liialdatud, kui 60–70 tuhat käis rahvakunsti näitusel. (Kordaläinud esinemine Wilnos. 1930)

Näitusest rääkides kiidab Helmi ka poolakate rahvuslikkust, nentides, et poolakad armastavad ja austavad oma rahvakunsti, kasutavad seda kodude kaunistamisel jne. Lisaks näituse ettevalmistamisele ja avamisele leidis Helmi aega ka tutvuda teiste toonase Poola linnadega ja võttis ette lühikese etnograafilise retke Polesjesse.²⁷

Taaskord oli Helmi seotud Pariisis (nn Eesti osakonna) näituse ülespanemisega 1935. aastal, kui 17. mail avati seal Balti rahvakunsti näitus.²⁸ Pärast näituse avamist Eestisse tagasi tulles andis ta toimunust ülevaate ka ajakirjanikele. Näituse korraldamise mõte oli tulnud Prantsuse saadikult Tallinnas, kes oli käinud 1934. aasta aprillis ERMi 25 aasta juubelipidustustel. Esialgu plaaniti ainult eesti rahvakunsti näituse korraldamist, kuid varsti hakkas asja laiemalt ajama Pariisi Leedu saatkonna sekretär dr Jurgis Baltrušaitis. Selle tulemuseks oli nn Balti rahvakunsti näitus, kus olid esindatud kolme Balti riigi ekspositsioonid. Näitus avati Trocadéro etnograafiamuuseumis. Nimetatud muuseumis oli just käsil endise Euroopa saali ümberkorraldamine, mille käigus loodeti üles panna esinduskogu igalt Euroopa rahvalt. Kolme Balti riigi näitus oligi esimene samm selles suunas. (Balti rahvakunsti võidukäik Pariisis. 1935)

Väljapanekute ülespanemist on Helmi Kurrik kirjeldanud põhjalikult oma aruandes muuseumi juhatusele:

Väljapanekute korraldamisele sain asuda alles 9. mail [---] Otse muuseumi personaali poolt antud abi seisis selles, et meesteenija kattis ühe vitriini seina pruuni lõuendiga ehete jaoks ja vineeriga kattis seina pinda ühe vaibagrupi, Soome-ugri rahvaste levimiskaardi ja fotode jaoks ning M-me Cochet [Trocadéro muuseumi Euroopa osakonna juhataja] riietas üht manekeeni, s.o. naelutas ühe vitriini seinale reliefselt üht ülrikonda, täites selle paberiga. – Samal viisil soovitati meile välja panna kõiki neid ülrikondi, mis olid määratud manekeenidele, sest manekeenide tarvitamine käivat selle muuseumi (Trocadéro) põhimõtete vastu. Meie järje-

[27] Etnograafiliseks retkeks nimetab seda Kurrik ise oma tegevuse aastaaruandes, kui ütleb, et „näituse ajal korraldati mulle etnogr. ekskursioon Poljesjesse“ (Tegevuse aruanne 1930/1931).

[28] Näitus oli avatud kuni 15. oktoobrini.

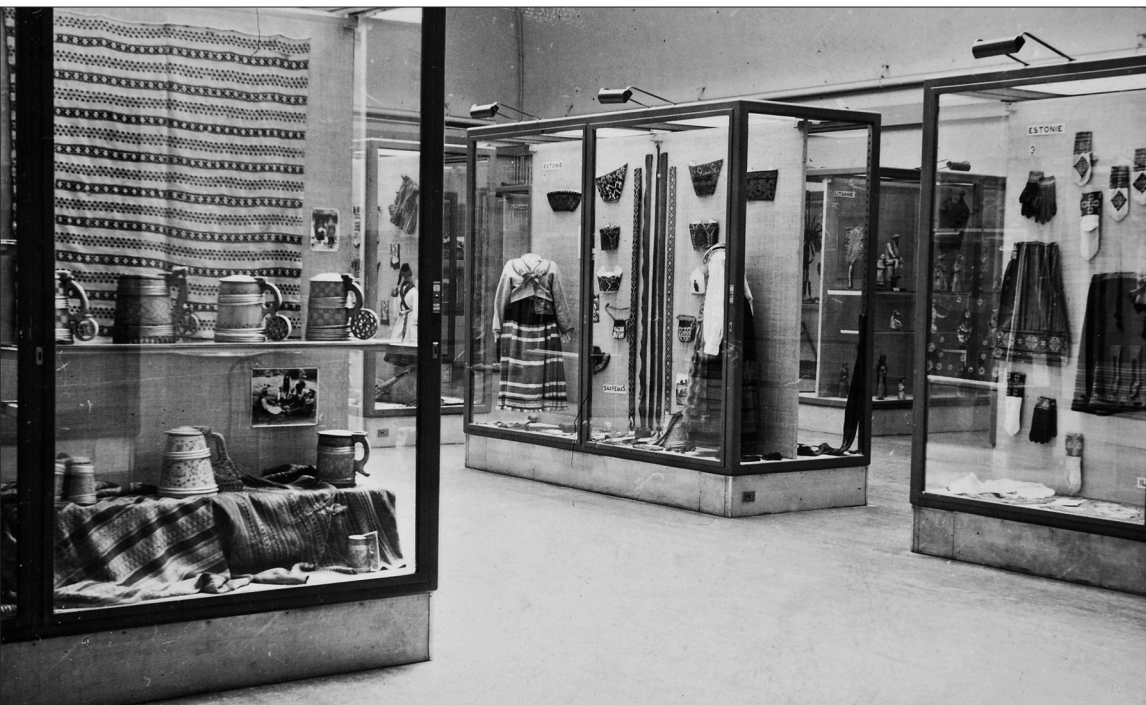

Foto 5. Eesti väljapanekud Balti rahvakunsti näitusel Pariisis 1935. aasta kevadel.

Foto: V. Ginters. ERM Fk 722:5

kindlatele nõudmistele vastu tulles, kutsuti eksperdiks väljastpoolt muuseumi keegi hr. Marc Richard, kes lahkelt meie näpunäidete järele andis käsu tiserile valmistada tarvisminevaid manekene. Ise oli see härra oma abikaasaga 2-3 päeval mulle suureks abiks kahe vitriini väljapanekute korraldamisel puhtast huvist asja vastu. [---] Näituse saal oli jagatud 3-e võrd-
sesse ossa. Tähestiku järgi langes esimene koht Eestile, missugune oli ühtlasi kõige paremini valgustatud. Tekstiilid, rahvarõivad manekeenidel, puuasjad ja ehted olid lukustatud vitriini-
des, millel põhjas seadeldis koivastaste rohtudega. Tekstiilid olid korraldatud topograafiliselt. Vabalt rippusid seintel kolm vaipa ning fotod ja Soome-ugri rahvaste levimiskaart. Ühest väikesest raudlükandkapist sai iga riik veel 8 raami 16 tahvliga, kuhu paigutasin ülesvõtteid ja vähemaid tekstiile (pitse), kuna teistel riikidel seal oli ainult fotosid. Väljapandud oli kokku 458 numbrit. (H. Kurriku aruanne)

Näituse avamisele järgnes rida üritusi, näiteks rahvamuusikaõhtu, erinevad vastu-
võtud muuseumitegelaste, teadlaste, ministrite jt osavõtul, ettekanded jm.

1937. aastal toimus Pariisis maailmanäitus. Sellega seoses korraldati ka rahva-
tantsude näitus-konverents, millest võttis osa Eesti Rahva Muuseum koos Eesti
Rahvaluule Arhiiviga. Näitus ja selle ettevalmistamine oli esmakordne mitmes mõt-
tes: esiteks koostöö folkloristidega, teiseks nn autentseid riideid kandvate nukkude
valmistamine.

Eestist saadetakse näitusele 2 maketti (nukkude tantsulawa). Üks maketidest kujutab kiige-
ja tantsuplatsi Kuusalu kihelkonnas Harjumaalt, kuna teine Mustjala kihelkonna taluõue
ühes tüübiliste hoonetega Saaremaalt. Kuusalu maketil näidatakse kaht tantsijatepaari, kes

Foto 6. Pariisi rahvatantsude näitusele saadetud Mustjala rahvariietes nukud.

ERM Fk 810:6

tantsivad „Kupparimoori“, kuna üks tantsijaist istub küigel ja torupillimees kiivil ning puhub torupilli. Maketil on püütud kujutada ka tüübilist Kuusalu rannikumaastikku. Teine makett Mustjala motiividel kujutab pulmatantsu „Pulmarong“. Siin kolm paari tantsivad õuel. Maketil on kujutatud veel tüübilised vanaaegsed Saaremaa elamud, kaew ja taluõu. Mis puutub ligemalt nukkudesse, siis märgitagu, et need on 15 sm kõrged ja 9 korda väiksemad loomulikest inimestest-tantsijaist. Nuku rõivad, mis esindavad Eesti rahvariideid miniatüürselt, on valmistatud Eesti Rahva Muuseumi assistendi prl. H. Kurriku juhatusel ja need on täiesti ehtsad, võrreldes nimetatud kihelkondade rahvariietega. Rahvarõivaste juures on kasutatud täieliselt samu mustreid, samu proportsioone ja tehnikat, nagu ehtsate rahvariiete juures, ainult selle wahega, et kõik on tehtud mitu korda väiksemas mastaabis. On arusaadav, et see pole olnud mitte kerge töö ja muuseumi naisjõududel on tulnud töötada nukkude rõivastamisega paari nädala ümber. Seetõttu on isegi täitsa ehtsad tanude tikandused, wööd ja paelad jne. Ainult sõled ja rahvariiete kangas on valmistatud elukutseliste poolt prl. H. Kurriku näpunäidete järele. Selle tagajärjel on nukud täiesti ehtsad etnograafilised nukud, mis on õieti esimesed sellesarnased Eestis. (Nukkudega Pariisi... 1937)

Lisaks tuleb välisnäitustega²⁹ meeles pidada, et ekspositsiooni ülespanemise kõrval oli kuraatori ülesanne sageli ka koostada näituse juht või kirjutada mõni seletav

[29] Lisaks nimetatutele osales Helmi Kurrik ka järgmiste suurejooneliste näituste kureerimisel. 1933. aasta veebruaris toimus vabariigi 15 aasta juubeli puhul Riias näitus „Eesti Rahvakunsti näitus“ (24. veebruarist 19. märtsini), kus tavapärase 300–500 eseme asemel eksponeeriti 800 eset ning mille jaoks pidi Helmi kirjutama ka pikema juhi (Tegevuse aru-

artikkel kas näituse teemast või näitusest endast.³⁰ Sageli tuli seda teha võõrkeeles. Siinjuures aitas Helmit kindlasti mitme võõrkeelega hea oskus. Samuti tuli anda esimestel päevadel seletusi näituste külastajatele, osaleda erinevatel vastuvõttudel jne. Kogu seda kompleksi tuleb pidada Eesti ja eesti kultuuri esindamistööks välisriikides. Helmi on seda isegi mõistnud ja välja öelnud:

Need isikud aga, kellel seni pole üldse olnud suhteid Eestiga, tõendavad, et olles tutvunud eesti rahvakunstiga kui rahva ühe olulisema teguriga, neile tundub, et Eesti ise pole neile sestsaadik mitte enam võõraks maaks. Sellega ongi seletatav välisnäituste tähtsus rahvusvahelises läbikäimises, hääde suhete loomises ja arendamises. (Kurrik 1932a: 17)

Helmi Kurrik rahvarõivaste „elustajana“

1930ndate teisel poolel pöörati riiklikul tasemel palju tähelepanu rahvuslusele ja selle kasvatamisele ühiskonnas. Seejuures peeti eriti tähtsaks rahvakultuuri ja eriti selle ilusamate-esteetilisemate osade tutvustamist ja „omaks“ tegemist. Erilisele kohale tõstis riik rahvarõivad. Nende tutvustamiseks ja „õige“ äratundmiseks pöördus riik asutuste ja inimeste poole, kes seda teemat paremini tundsid (eelkõige Eesti Rahva Muuseum). Samas ei saa unustada, et muuseum pidas ka ise (ilma riigipoolse sekkumiseta) rahva „valgustamist“ ja kogutud väärtuste „tagasiandmist“ ühiskonnale üheks oma tähtsamaks ülesandeks. Helmi Kurrikust kui rahvuslike tekstiilikogude heast tundjast sai koos direktor F. Linnusega 1934/35. aastast ajakirja *Taluperenaine* juurde asutatud „Rahvariide komisjoni“ liige. See tähendas, et ta koostas „rahvariide komplekte ERM-i kogudest ja toimetas need nim. komisjoni tehniliste jõudude kätte nende täpseks jälgendamiseks“ (Tegevuse aruanne 1934/1935). Sellega loodeti rahvale tutvustada „õigeid rahvapäraseid“ rahvariideid, kuna sageli olevat kantavad riided olnud „mitte päris õiged“.³¹

Helmi ülesandeks sai ka kirjutada ajakirjanduses rahvarõivastest kirjeldavaid ajaloolisi ülevaateid. Nimetada saab artikleid *Taluperenaises* („Rahvarõivad ja II Eesti mängud“, sari „Õige ja kaunis rahvarõivas“ jt) ning *Eesti Noorus* (meeste rahvarõivastest). Seoses Riikliku Propagandatalituse eestvedamisel 1937. aastal ellu kutsutud Rahvarõiva Komitee korraldatud rahvarõivaste valmistamise kursustega tuli

anne 1933/1934). 1938. aasta kevadel toimus Prahlas ja suvel Berliinis rahvusvaheline käsitöönäitus, mida kohapeal kureeris küll Ella Koern, kuid Eestis aitas ette valmistada ikkagi Kurrik. Välisnäituste kõrval tuli tal koostada näitusi ka kodumaal. Näiteks Tallinnas toimus 1934. aastal rahvakunsti näitus ja 1936. aastal samateemaline näitus 6. soome-ugri kultuuri kongressi ajal.

[30] Siinkirjutaja ei ole seni nende ülevaadete ja tutvustustega tutvunud, sestap ei oska öelda, kuidas nad eesti rahvakultuuri presenteerisid.

[31] *Postimehes* kirjutati komisjoni moodustamise vajalikkusest: „Meil on saanud juba üldiseks kombeks, et mitmesugustel rahvapõlvustel naised kannavad rahvariideid, eriti suvel. Kahjuks on aga praegu rahvariide nimetuse all olevatel riietel mõnikord hoopis vähe ehtsat rahvapärasust. Et seda vältida, [---] [moodustati vastav komisjon, kes] on töötanud aasta aega õigete ja sobivate eesti mustrite väljaotsimisel, millise töö tulemusena lähemal ajal „Taluperenaine“ hakkab andma värvilisi kaasandeid eesti mustritega, nende valmistamistehnikaga ja proovidega.“ (Eht eesti mustrid tagasi rahva sekka. 1935).

Helmil olla lektor³², samuti pidas ta loenguid mitmel pool mujal. Kuid selleks, et ta saaks selles „propagandatöös“ osaleda, õelda inimestele, missuguseid riideid tuleb kanda, olid loomulikult vajalikud eelnevad kogemused, muuseumi tekstiilikogude põhjalik tundmine ja mõningate tekstiiliteemade põhjalik läbiuurimine. Populariseerimistöö osana tuleb näha ka raadioloenguid. Näiteks pidas Helmi 1938. aastal selle meedia vahendusel ettekanded „Mida õpime ERMi kogudes naiste käsitööde alalt?“, „Vana ajaloolise rahvarõiva elustamine meil ja mujal“, „Vööd ja paelad eesti elus vanasti ja meie päevil“ (Prl. H. Kurriku raadioloengud).

Helmi kõige väljapaistvamaks tööks rahvarõivaste alal 1930ndatel sai aga tänapäevani tähelepanu väärivaks peetud mahukas käsiraamat *Eesti rahvarõivad*, mille esimene trükk ilmus 1938. aastal. 1936. aastal riigivanema kinnituse saanud raamatuprojekti tegevtoimetajaks määrati Helmi Kurrik ja peatoimetajaks Ferdinand Linnus. Töö oli väga pingeline ja kiireloomuline, kuna teos taheti välja anda Eesti Vabariigi 20 aasta juubeliks 24. veebruaril 1938 ja oli seotud ka sama aasta suvel peetava laulupeoga. Direktor Linnuse selleaegsest kirjavahetusest muuseumi valitsusega võime lugeda, kui stressirohke oli raamatu koostamine. 1938. aasta alguses kirjutas Linnus: „Vabastada prl. Kurrik kuni käsiraamatu trükist ilmumiseni kõigest muust muuseumitööst senistel alustel. Võimaldada temale tervislikel põhjustel töötamist käsikirja juures kodus ka ametlikul tööajal.“ (F. Linnus 7. jaan 1938) Allikatest võib välja lugeda, et Helmil oli 1937. aastal meningiit ning 1938. aastal probleemid kõrge vererõhu ning üldise närvide väsimusega (Helmi Kurriku teenistuskiri). Siinkohal võib meelde tuletada, et samal ajal kirjutas Helmi ka oma magistritööd. 21. märtsil võis Linnus muuseumi valitsusele teatada, et rahvarõivaraamat on lõpuks ilmunud. Kuid ta lisab: „Et toimetustöö on olnud väga kiiretempoline ja kestnud kuude viisi 18 ja enamgi töötundi päevas, oleks soovitav toimetusele anda erakorralist puhkust, et võimaldada neile täie tööjõuga muuseumitööle tagasi pöörduda. Eriti käib see raamatu koostaja assist. H. Kurriku kohta, kes samas tempos on pidanud töötama ligemale 2 aastat ja sellejuures ka oma tervise ruineerinud.“ (F. Linnus 21. märts 1938) Linnus palus Helmile anda vähemalt kaks kuud erakorralist puhkust, otsustati anda poolteist kuud.

Raamat andis põhjaliku ülevaate eesti rahvarõivastest, alustades ülevaatliku sisesejuhatusega, mille kirjutas F. Linnus. Helmi ülesanne oli olnud kirjutada nn üldosa – üksikute rõivaosade ajaloolised ja tehnilised ülevaated ning piirkondlike erisuste kirjeldused ning väljavalitud „esteetilise üldmõjuvusega“ rahvarõivakomplektide täpsemad kirjeldused ja seletused, kuidas neid ise valmistada.

F. Linnus rõhutas raamatu sisesejuhatuses teose praktilist ja kõigiti usaldusväärset sisu:

Nõuannete koostamisel ja pildimaterjali valimisel on püütud toimida niisuguse üksikasjalisusega, et antud näpunäidete põhjal oleks võimalik rõivaid kodusel teel valmistada ka vähese käsitööoskusega isikuil ja maaoludeski. Samal otstarbel on üldosas antud kirjeldused mitmesugustest naiskäsitöötehnikatest, mida võib tarvis tulla rahvarõivaste valmistamisel. [...] Et hõlbustada sobiva ülikonna valikut, on iga maakonna ette paigutatud vastav üldkirjeldus, kuhu on mahutatud ka sellised teated, mida pole tahetud korrata iga ülikonna puhul. Üldine

[32] Näiteks pidas ta 1938. aastal kaheksal korral nendel kursustel loenguid („koos demonstratsioonidega“).

ülevaade, samuti vastavad sissejuhatuse osad tahavad anda laiema ajaloolise ja maateadusliku iseloomustuse eesti rahvarõivaist. Kõik selles raamatus leiduvad kirjeldused ja juhised vastavad täpselt muuseumides leiduvatele originaalidele ja muudele usaldusväärsetele allikatele. Seega peaks siin esitatud materjal olema ühevõrra kasutatav nii vana rahvarõivast täpselt jäljendada soovijatele kui ka selle moderniseerijatele ja muude käsitöölade esindajatele, samuti tarvitava käsitöö õpetamisel ja lõppeks ka teaduslikus uurimistöös.

Helmi Kurriku (ja teiste tollaste rahvateadlaste) rolli eesti rahvakultuuri riiklikus populariseerimistöös 1930ndate teisel poolel on praegu veel raske täpsemalt analüüsida ja hinnata, kuna uurimusi sellel teemal on seni vähe kirjutatud. Lühidalt on etnograafide tegevust 1930ndatel kokku võtnud Jüri Linnus, öeldes, et „etnograafide jõupingutuste tulemusena ongi Eesti isetegevuslike laulukooride esinemisrõivaks saanud etnograafiline rahvarõivas“ (Linnus 1995: 92).

Helmi Kurriku elu pärast Eestist lahkumist

Helmi Kurriku elu Teise maailmasõja ajal on raske rekonstrueerida, sest allikaid olen seni vähe leidnud. Esile saab tuua ainult paar ajaliselts üsna ebamäärasest fakti. Eerik Laiu Helmile pühendatud ajaleheartiklis on kirjas, et sõda võttis viimaselt „tule hävitustöö kaudu perekonna kodu ning hävitas suure osa kogutud teaduslikust materjalist“ (Laid 1943). Samuti on teada, et 1944. aastal suundus Helmi Kurrik põgenikevoolus Saksamaale (arvatavasti koos oma õe Ellyga).³³ Kui mõned aastad pärast sõja lõppu tekkis võimalusi liikuda edasi mujale, läksid Helmi ja Elly Ameerika Ühendriikidesse (arvatavasti 1951). Elly oli saanud seal kindla töökoha, pealegi ei hoidnud midagi õdesid Saksamaal kinni. Euroopa oli varemets ja tööd Saksamaal raske leida. Helmi oli sel ajal juba 67–68-aastane. (N. Micheli suulised teated).

Helmi Kurriku elust paguluses on teada väga vähe, ka Nonna Micheliga ei ole sellest veel väga palju juttu olnud. Kirjandusmuuseumis on kaks Helmi kirja professor Peeter Arumaale³⁴ 1954. ja 1959. aastast, mida järgnevalt veidi refereerin. Nendest kirjadest võib välja lugeda natukene Helmi elu kohta USAs, kuid mitte midagi väga täpselt. Esimeses kirjas kirjutab Helmi: „Elame vaikselt ja tagasitõmbunult töö tähe all. Õde töötab registreeritud õena lähedases haiglas, mina toimetan kodust majapidamist. Endised sõbrad ja tuttavad on laiali paisatud üle kogu maailma, mis seetõttu näibki nii imeväiksena, kuna igale poole jätkus selle „väikese rahva“ liikmeid.“ Teises kirjas, mille Helmi kirjutas pärast seda, kui oli hiljuti koos õega kolinud Fresno Palo Altosse, rõhutab ta mõningast akadeemilist tööd, kuid millest täpselt jutt on, jääb selgusetuks. „Palo Altos on kuulus Stanfordini ülikool oma avara raamatukoguga (1 ½ milj. köidet), mille kasutamine mulle võimaldatud, kuid aja puudusel pole veel mahti saanud seda teha, kuna kodused tööd peavad järjest vähenema, on ju üht kui teist sedelit ja kontsepti kodust kaasa tulnud, mis nüüd ometi kord ootab viimistlemist. Seda võimaldab mulle nüüd mu oma õekene, kes

[33] Sarnaselt Helmile põgenesid läände ka etnograafid Gustav Ränk ja Helmut Hagar, aasta varem juba Ilmar Talve ja Eerik Laid.

[34] Keeleteadlane, Tartu Ülikooli slaavi keelte õppejõud, 1944 põgenes Rootsi.

lahkelt hakkas minu asemel „Köögi-kataks“. Muuseas, viimase pooleaastaga oleme juba kuus korda käinud San Franciscos. Ergutust pakub aga ka küllaldasel määral Stanfordini ülikool oma üritustega.“

Helmi Kurrik suri 1960. aastal Palo Altos 77-aastasena. Tema ning õe Elly (suri 1981) ja vend Konstantini (suri 1980) tuhastatud põrm toodi 1992. aastal Tartusse ning maeti perekonna hauaplatsile Maarja kalmistul.

Lõppsõna

Helmi Kurrik oli 1930. aastatel ERMi üks olulisematest töötajatest. Oma tegevusega rahvatekstiili alal, välisnäituste organiseerijana ning rahvariiete populariseerijana leidis ta omas ajas kindla koha ja staatuse, mida tunnustati, muuhulgas ka välismaal. Näiteks sai ta 1936. aastal Läti Vabariigilt Kolmetähe ordeni ja Leedu Vabariigilt Gediminase ordeni. Pikk nimekiri tehtud töödest, mis siinses artiklis ei ole kindlasti täielik, on seda muljetavaldavam, kui tuletada meelde, et etnograafiat hakkas Helmi õppima ja sellel alal tegutsema alles 40. eluaastates.

Miks siis teda ei mäletata, st ei ole temast kirjutatud? Helmi tegutses ERMis tuntud meeste – Ferdinand

Linnuse ja Gustav Ränga varjus, ta ei kippunud esiplaanile (olgu põhjuseks siis tagasihoidlikkus või oma halvatuses veidi ilmetuks muutunud näo häbenemine, seda ei saa kunagi täpselt teada) ega võtnud ajakirjanduses aktiivselt sõna. Teise maailmasõja ajal läände põgenemine tähendas omakorda, et Nõukogude Eestis oli temast avalikult rääkimine tabu. Olles küllalt vana, ei suutnud Helmi ennast Ameerika Ühendriikides etnograafia alal tõestada, mistõttu ei pakkunud ta Eestis rohkem kõneainet ka 1990. aastate saabudes. Küll võib aga öelda, et suulises pärimuses ei ole Helmi Kurrikut kunagi unustatud. Loodetavasti aitas käesolev artikkel tema elu rohkem kui varem valgustada.

Foto 7. Helmi Kurrik oma kodu õues Fresnos 1956. aastal.

Foto saadud Helmi Kurriku vennapojalt Andres Kurrikult

Allikad

EAA – Eesti Ajalooarhiiv:

Eesti Vabariigi Tartu Ülikool. Isikutoimikud. Töölised ja teenistujad. Kurrik, Helmi.
EAA.2100.2.1810.

Eesti Rahva Muuseum:

EA V – Eesti Rahva Muuseumi etnograafiline arhiiv. Varia:

EA V 2, 3, 4.

ERM A – Eesti Rahva Muuseumi arhiiv:

Aruanne. Exposition Internationale des Arts Populaires. – ERM. Tegevusaruanded (ühes algmaterjalidega). 1929/30. 1930/31. ERM A f 1, s 515.

F. Linnus 7. jaan 1938 = Sihtasutus Eesti Rahva Muuseumi Valitsusele rahvarõivaste aktsiooni asjus. Kirjutanud F. Linnus. 7. jaan 1938. – ERM SA kirjavahetus F. Linnusega. ERM A f 1, s 107.

F. Linnus 21. märts 1938 = Sihtas. E. R. Muuseumi valitsusele. Kirjutanud F. Linnus 21. märts 1938. – ERM SA kirjavahetus F. Linnusega. ERM A f 1, s 107.

H. Kurriku aruanne = Pariisi Balti rahvakunsti näituse komissari H. Kurriku aruanne. – Sihtasutus ERMi Valitsuse protokollid II 1934–1937. ERM A f 1 s 16, lk 285–286.

Helmi Kurriku teenistuskiri. ERM A f 1, s 540.

Kiri Helmi Kurrikule 3. dets 1927. ERM A f 1, s 50, l 850.

Koosolek 15. aprill 1923. – Protokollide kontseptid ja ära kirjad 1913–1923. ERM A f 1, s 30.

Prl. H. Kurriku raadioloengud. 9. IX. 38. – Kirjavahetus rahvateadusliku osakonnaga 1932–1940. ERM A f 1, s 164.

REM-i etnograafilise osakonna tööjaotus 1941. – Töökavad. Määrused. ERM A f 1, s 513.

Tegevusaruanne 1929/30 = Tegevusaruanded (ühes algmaterjalidega). ERM A f 1, s 515.

Tegevusaruanne 1930/1931 = Tegevusaruanded (ühes algmaterjalidega). ERM A f 1, s 515.

Tegevusaruanne 1936/1937 = Rahvateadusliku osakonna ametnike isiklikud tegevusaruanded 1934–1940. ERM A f 1, s 514.

Tegevuse aruanne 1929/1930 = Helmi Kurriku tegevuse aruanne 1929/1930. ERM A f 1, s 515.

Tegevuse aruanne 1930/1931 = Helmi Kurriku tegevuse aruanne 1930/1931. ERM A f 1, s 515.

Tegevuse aruanne 1933/1934 = Helmi Kurriku tegevuse aruanne 1933/1934. ERM A f 1, s 514.

Tegevuse aruanne 1934/1935 = Helmi Kurriku tegevuse aruanne 1934/1935. ERM A f 1, s 514.

Tegevuse aruanne 1939/1940 = Helmi Kurriku tegevuse aruanne 1939/1940. ERM A f 1, s 514.

Eesti Rahva Muuseumi inventariraamatud:

A 354, A 356, A 368, A 377, A 391, A 399, A 400, A 461, A 472, A 523, C 22.

ERM Fk – Eesti Rahva Muuseumi fotokogu:

ERM Fk 593, 623, 631, 678, 788, 822, 841, 845, 1233.

K/r – Eesti Rahva Muuseumi korjamisraamatud:

K/r 559, 609, 630.

EKLA – Eesti Kultuurilooline Arhiiv Eesti Kirjandusmuuseumis:

Helmi Kurriku kiri Prof. P. Arumaale 3. jaanuar 1954. EKLA F 349, M 100: 18.

Helmi Kurriku kiri Peeter Arumaale 27. jaanuar 1959. EKLA F 349, M 7: 25.

Kirjandus

- 1000 tartlast läbi aegade. 2003. Koost. Lembit Ainsoo, Uno Ainsoo. Tartu: Liivimaa Mälu.
- Balti rahvakunsti võidukäik Pariisis. 1935. – *Päevaleht* nr 201, 23. juuli, 3.
- Eesti rahvakultuur*. 1998. Koost. ja toim. Ants Viires, Elle Vunder. Tallinn: Eesti Entsüklopeediadikirjastus.
- Eesti rahvakultuuri leksikon*. 2007. Koost. ja toim. Ants Viires. Tallinn: Eesti Entsüklopeediadikirjastus.
- Eesti rahvakunst Berliinis. 1930. – *Postimees* nr 16, 18. jaan, 4.
- Eesti rahvarõivad*. 1938. Kirjutanud Helmi Kurrik, toim. Ferdinand Linnus. Tartu: Eesti Rahva Muuseum.
- Eht eesti mustrid tagasi rahva sekka. 1935. – *Postimees* nr 232, 27. aug, 3.
- Ettekandeid Eesti rahvarõivaste üle Pariisis. 1937. – *Päevaleht* nr 228, 24. aug, 4.
- Euroopa astub vanade rahvarõivaste kandmist elustama. 1937. – *Päevaleht* nr 256, 21. sept, 6.
- Helmi Kurriku aupäevaks. 1958. – *Triinu* nr 20, kevad: 22.
- Kaks ettekannet rahvakunsti kongressile. 1930. – *Postimees* nr 193, 20. juuli, 6.
- Kordaläinud esinemine Vilnos. 1930. – *Postimees* nr 277, 12. okt, 4.
- Kurrik, Helmi 1928. Näärikroonid. – *Eesti Rahva Muuseumi aastaraamat* IV. Tartu, 57–77.
- Kurrik, Helmi 1929. Kama. – *Eesti Rahva Muuseumi aastaraamat* V. Tartu, 170–184.
- Kurrik, Helmi 1931. Eesti pitsid. – *Eesti Rahva Muuseumi aastaraamat* VI. Tartu, 88–119.
- Kurrik, Helmi 1932a. Eesti Rahva Muuseumi välisnäitused. – *Olion* nr 1: 16–17.
- Kurrik, Helmi 1932b. Kõlavöö Eestis. – *Eesti Rahva Muuseumi aastaraamat* VII. Tartu: Sihtasutus Eesti Rahva Muuseum, 93–124.
- Kurrik, Helmi 1934a. Tekstiiltehnilisi haruldusi E. R. Muuseumis. – *Eesti Rahva Muuseumi aastaraamat* IX–X. Tartu: Sihtasutus Eesti Rahva Muuseum, 225–230.
- Kurrik, Helmi 1934b. Vorstid. – *Eesti Rahva Muuseumi aastaraamat* VIII. Tartu: Sihtasutus Eesti Rahva Muuseum, 112–154.
- Kurrik, Helmi 1937. Villased meestevööd. – *Eesti Rahva Muuseumi aastaraamat* XI. Tartu: Sihtasutus Eesti Rahva Muuseum 120–147.
- Laid, Erik 1943. Helmi Kurrik 60-aastane. – *Postimees* nr 6, 9. jaan, 3.
- Linnus, Jüri 1995. Ilmari Manninen ja Eesti etnograafia. – *Õpetatud Eesti Seltsi aastaraamat 1988–1993*. Tartu: Õpetatud Eesti Selts, 88–97.
- Mag. Helmi Kurriku austamise aktus tema 60. sünnipäeva puhul. 1943. – *Postimees* nr 7, 11. jaan, 2.
- Meerits, Katrin 2006. Balti Arhiivi tekkelugu, tegevus ja olukord tänapäeval. – *Rahvusvaheline välisbalti arhiivide konverents 2006. Artiklid ja ettekanded*. [Tartu]: Eesti Kirjandusmuuseum. http://www.kirmus.ee/baltic_archives_abroad_2006/kogumik/Meerits.htm. Viimati külastatud 24.11.2008.
- Nukkudega Pariisi Eestit tutvustama. 1937. – *Päevaleht* nr 57, 26. veebr, 5.
- Nõmmela, Marleen 2007. *Etnograafiks kujunemine: Gustav Ränga välitööpraktika 1920. aastatel*. *Studia ethnologica et folkloristica Tartuensia* 10. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Rebas, Hain 1995. Reflections of a Nation's Fate: Estonian Ethnography in Historical Perspective. – *Bevölkerungsverschiebungen und sozialer Wandel in den baltischen Provinzen Russlands 1850–1914*. Hg. von Gert von Pistohlkors [et al]. Schriften der Baltischen Historischen Kommission 6. Lüneburg: Institut Nordostdeutsches Kulturwerk, 261–294.
- Ränk, Gustav 1953. Helmi Kurriku sünnipäeva puhul. – *Eesti Teataja* nr 2, 17. jaan, 4.
- Talve, Ilmar 1992. Ilmari Manninen in Finland and Estonia. – *Pioneers. The History of Finnish Ethnology*. Ed. by Matti Räsänen. *Studia Fennica Ethnologica* I. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 50–76.

Marleen Nõmmela

- Teatrikunsti stuudiol kolm uut õppejõudu. 1936. – *Postimees* nr 14, 16. jaan, 7.
- Viies, Ants 1969. 75 aastat Ferdinand Linnuse sünnist. – *Etnograafiamuuseumi aastaraamat XXIV*. Tallinn: Valgus, 377–382.
- Viies, Ants 1993. Etnograafia arengust Eesti NSV päevil (1940–1990). – *Muunduv rahvakultuur. Etnograafilisi uurimusi*. Toim. Ants Viies. Tallinn: Eesti Teaduste Akadeemia, 5–40.
- Vunder, Elle 1996. Ethnology at the University of Tartu in Historical Perspective. – *How to make ethnologists*. Ed. by Heiki Pärdi, Toivo Sikka, Ivi Tammaru. *Pro Ethnologia* 4. Publications of Estonian National Museum. Tartu: Estonian National Museum, 7–30.

Marleen Nõmmela on Eesti Rahva Muuseumi teadur-kuraator, Tartu Ülikooli etnoloogiadoktorant. Uurimisvaldkondadeks on Eesti etnoloogia refleksiivne ajalugu, ERMi ajalugu ja etnograafiline praktika. Uurimuse *Etnograafiks kujunemine: Gustav Ränga välitööpraktika 1920. aastatel* (2007) autor.

Summary: The known yet unknown Helmi Kurrik

Marleen Nõmmela

The article treats the life and work of ethnographer Helmi Kurrik (1883–1960), who has regrettably been relegated to the background in Estonian ethnological historiography. Along with Ferdinand Linnus, Gustav Ränk and other well-known scholars, she is among the first generation of Estonian ethnological scholars and is primarily remembered in professional circles as the editor and compiler of the voluminous handbook *Estonian Folk Costumes* (1938). Kurrik's persona and her other work have remained more obscure to this point.

Kurrik began her career as a scholar in middle life, having worked earlier as a tutor in Russia, Finland and France, as a nurse in Tartu hospital during World War I and the Estonian War of Independence and as a civil servant at the Tartu observatory. She began studies in her speciality at the University of Tartu in 1925, focusing on ethnography and the philology of Romance languages. Three years later she began her employment with the Estonian National Museum (ENM) which became her primary venue for self-expression, up until her emigration from Estonia in 1944. Kurrik worked in a number of positions in the museum's ethnographic department, ending up as department head. Over the years, she became an adept connoisseur of the museum's textile collections and an Estonian folk costume expert. She was aided in this by her thorough work in cataloguing and organizing the aforesaid collections as well as numerous expeditions to different places in Estonia, supplementing both her knowledge and the museum's collections on the grass-roots level. In the 1920s and 1930s, Kurrik published a number of scholarly articles in the museum yearbook (the primary publication for people in this speciality in those days) on laces, tablet weaving, woollen men's belts etc. Her articles are characterized by a focus on the historical development of traditional material culture, the typology of phenomena, extent of their range and the techniques used to make the artefacts. Her other primary area of research was the hitherto little-explored field of Estonian

food economy, in which she defended her master's degree thesis in 1939, "Blood in the food economy".

A significant chapter in Kurrik's professional life at ENM involved organizing and participating in various folk culture-related exhibitions abroad. Her evocative reports to the museum help shed light on how important this field was for her. In 1929, an exhibition took place in Brussels, in 1930 in Berlin and Cologne as well as in Vilnius, and in 1935 in Paris. In 1937 (in cooperation with Estonian folklorists) a folk dance exhibition-conference was held in the framework of the Paris world fair. Alongside creating and setting up the exhibition, her task as a curator often also included compiling the exhibition guide and expository articles for the local media, as well as creating active on-the-spot publicity for the event, a couple days before the opening. With this work, Helmi developed a significant communication channel between the museum and colleagues abroad. Such exhibitions can be termed important ways of introducing Estonian vernacular culture in interwar Europe.

In the latter half of the 1930s, Kurrik was closely associated with the campaign to "resuscitate" folk costume, which was a part of a state-run programme to foster the education of Estonians in the national spirit. To introduce the "proper, folk-style" national costumes to the people, she penned a series of articles for magazines, held lectures in the framework of folk-costume-making courses and served as a radio presenter. Her most outstanding accomplishment is still her handbook *Estonian Folk Costumes*, which was based on the ENM's collections and whose goal was to give the public the opportunity to make folk costumes from their own locality. This volume can be called Kurrik's lifework.

Due to the complicated developments in World War II, Kurrik fled to Germany in 1944, and later went on to the United States, where she lived until the end of her life. By that time, she was old enough not to be able to prove her worth with a second career in her new, adopted homeland. Her little renown (ie only her name is mentioned) for forthcoming generations can presumably be attributed to her own modesty, but also for the reason that her activity at ENM was overshadowed among her contemporaries by men who were widely known and conspicuous in the media (Ferdinand Linnus, Gustav Ränk).

Резюме: Известная неизвестная Хельми Куррик

Марлеэн Ныммела

Статья посвящена жизни и деятельности этнографа Хельми Куррик (1883–1960), досадно задвинутую на задний план в историографии эстонской этнологии. Она, наряду с Фердинандом Линнусом, Густавом Рянком и другими известными исследователями, принадлежит к первому поколению эстонских этнографов, запомнившаяся в кругу специалистов своей областью в основном как составитель и редактор объемного справочника «Эстонская национальная одежда» (*Eesti rahvarõivad*, 1938). Х. Куррик как личность, так и её исследования до сих пор оставались неизвестными.

Х. Куррик начала свою карьеру исследователя лишь в зрелом возрасте, проработав до того времени домашним учителем как в России, Финляндии, так и во Франции, сестрой милосердия в Тартуской больнице во время I мировой войны и во время эстонской Освободительной войны, в также чиновником в Тартуской обсерватории. Она поступила в Тартуский университет в 1925 году, сосредоточившись на этнографии и романской филологии. Через три года она приступила к работе в Эстонском национальном музее (ЭНМ), который превратился в основное место её самовыражения до момента бегства из Эстонии в 1944 году. Х. Куррик проработала на разных должностях в этнографическом отделе музея, завершив свою карьеру в должности заведующей отдела. За эти годы она превратилась в хорошего знатока коллекций текстиля и эксперта эстонской национальной одежды. Этому способствовали как детальная работа по упорядочению вышеназванных коллекций, так и многочисленные экспедиции в разные уголки Эстонии, на которых она пополняла свои знания, а также музейные коллекции, как говорится, от первоисточников. В 1920 и 1930 году Х. Куррик опубликовала в ежегоднике ЭНМ (который в то время был единственным местом опубликования по этой специальности) ряд научных статей о кружеве, о поясах плетёных на дощечках, о шерстяных мужских поясах и др. Её статьи характеризует сосредоточение на историческом становлении традиционной материальной культуры, на изучении типологии явления, распространения и техники изготовления. Второй основной областью её исследований была до того времени ещё мало проработанная эстонская народная кухня, по которой она защитила в 1939 году магистерскую диссертацию («Кровь в национальной кухне»).

Важную главу в трудовой жизни Х. Куррик в ЭНМ составляла организация выездных выставок народной культуры и участие в них. Важность этой деятельности для неё самой помогают раскрыть её эмоциональные отчёты музею. В 1929 году с выставки в Брюсселе, в 1930 году с выставок в Берлине, Кёльне и Вильнюсе, в 1935 году в Париже, а также в 1937 году (в содружестве с эстонскими фольклористами) в рамках Всемирной выставки в Париже с состоявшейся выставки-конференции народных танцев. Одновременно с созданием экспозиции и её экспонированием в её, как куратора, обязанности часто входило составление путеводителя по выставке и написание некоторых пояснительных статей для местной прессы, а также активное представление выставок на месте в течение нескольких дней после их открытия. Через эту работу Х. Куррик создавала и развивала связи с коллегами за рубежом. Эти выставки можно считать важным представлением своей культуры в Европе между двумя мировыми войнами.

Во второй половине 1930-х годов Х. Куррик была тесно связана с кампанией «оживления» национальной одежды, которая составляла часть от государственной программы воспитания в духе укрепления национального самосознания. Представляя народу «истинно народный костюм», она писала ряд статей в журналы, проводила лекции в рамках курсов по изготовлению национальной одежды и выступала на радио. Самым выдающимся результатом всё же следует считать справочник «Эстонская национальная одежда» (*Eesti*

rahvarõivad), который базировался на коллекциях ЭНМ и целью которого было предоставить всем возможность изготовить для себя национальную одежду своего района. Эту работу можно назвать творческим наследием Хельми Куррик.

В результате сложных перипетий Второй мировой войны в 1944 году Х. Куррик бежала из Эстонии вначале в Германию, откуда направилась в США, где она прожила до конца своей жизни. Будучи к тому времени уже немолодой, она не смогла в новой стране утвердиться в своей специальности. Малая известность Хельми Куррик (лишь вскользь упоминание её имени) у последующих поколений, вероятно, обусловлена свойственной ей скромностью, а также тем, что её деятельность в ЭНМ осталась в тени известных её современников (Фердинанда Линнуса и Густава Рянка).